

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Jan MACH

Válka o Gran Chaco a její dopady na paraguaysko-bolivijské vztahy

**The Chaco War and its effects
on Paraguayan-Bolivian relations**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc, 2023

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci zpracoval samostatně na základě uvedených použitých zdrojů a literatury.

V Olomouci, dne 13. dubna 2023

.....

Podpis

Poděkování

Tímto děkuji RNDr. Miloši Fňukalovi Ph.D. za vedení bakalářské práce, její konzultaci, hodnotné připomínky k jejímu obsahu a trpělivost a čas, který těmto úkonům věnoval. Dále poděkování patří mé rodině za podporu v mém studiu. Také děkuji mým přátelům a spolubydlícím, kteří mi poskytovali podporu po celou dobu vzniku práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Mach**

Osobní číslo: **R20576**

Adresa: **Komenského 50, Nové Město nad Metují, 549 01, Česká republika**

Studijní program: **B0588A330001**

Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová a environmentální studia**

Zadané téma: **Válka o Gran Chaco a její dopady na paraguaysko-bolivijské vztahy**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í

Cílem bakalářské práce je zhodnocení příčin, důsledků a politickogeografických souvislostí války o Gran Chaco jako nejkrvavějšího jihoamerického mezistátního konfliktu v 20. století. Autor analyzuje příčiny sporu, nastíní jeho historický vývoj a stručně i průběh, hlavní pozornost ale bude věnovat dopadům konfliktu – způsobu řešení, dalšímu vývoji paraguaysko-bolivijských vztahů a důsledkům konfliktu pro ekonomiku a úroveň rozvoje obou zemí (zejména s ohledem na překonávání válečných ztrát vojáků i civilního obyvatelstva, na úhradu válečných nákladů a na ekonomický potenciál sporného území).

Rozsah grafických prací:	text a ilustrační mapy podle obsahu
Rozsah pracovní zprávy:	12 300 slov základního textu
Forma zpracování bakalářské práce:	tištěná / elektronická
Přehled odborné literatury:	

Podle potřeby, na základě konzultací se školitelem, především však:

Farcau, B. W. 1996. *The Chaco War : Bolivia and Paraguay, 1932-1935*. Westport: Praeger Publishers

a

de Quesada, A., Jowett, P. 2001. *The Chaco War 1932—35: South America's greatest modern conflict*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **5. května 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. dubna 2023**

Prof. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

Doc. Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.
vedoucí katedry

Bibliografický záznam

Autor: Jan Mach

Název práce: Válka o Gran Chaco a její dopady na paraguaysko-bolivijské vztahy

Studijní program: B0588A330001

Studijní obor: Mezinárodní rozvojová a environmentální studia

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Rok: 2023

Počet stran: 72

Klíčová slova: Paraguay, Bolívie, sporné území, válka, přístup k moři, zahraniční aktéři, ropa

Bibliographic record

Author: Jan Mach

Title: The Chaco War and its effects on Paraguayan-Bolivian relations

Degree Programme: B0588A330001

Field of study: International development and environmental studies

Supervisor: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Year: 2023

Number of Pages: 72

Keywords: Paraguay, Bolivia, disputed territory, war, access to the sea,
foreign actors, oil

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá komplexním popisem příčin, průběhu a důsledků války o Chaco Boreal mezi Bolivií a Paraguayí ve 30. letech 20. století. Nejprve je popsán region Gran Chaco a Chaco Boreal a jeho vymezení na jihoamerickém kontinentu. V dalších kapitolách se práce zaměřuje na komplexní rozbor ekonomických aktivit a osidlování Chaco Boreal na území pod správou bolivijské a paraguayské administrativy. Popisuje zájmy a motivace obou států ke kontrole regionu a zájmy zahraničních aktérů na ekonomické činnosti v této oblasti. Dále se zaměřuje na rozpoutání a průběh války mezi oběma státy, stav obou armád a jejich připravenost vést konflikt v tropickém prostředí Chaco Boreal. Popisuje roli ropy a ropných společností v Chaco Boreal a vyvrací narativ o jejich podílu na rozpoutání války. V poslední části práce je představen průběh mírových řešení a zapojení zahraničních aktérů v mírotvorném procesu. V závěru jsou shrnuty příčiny a motivace obou zemí k rozpoutání války a její dopady na obě země.

Abstract

The bachelor thesis deals with a comprehensive description of the causes, course and consequences of the war of the Chaco Boreal War between Bolivia and Paraguay in the 1930s. First, the Gran Chaco region and the Chaco Boreal and its demarcation on the South American continent are described. In the following chapters, the thesis focuses on a comprehensive analysis of the economic activities and settlement of the Chaco Boreal under both Bolivian and Paraguayan administrations. It describes the interests of and motivations of both states to control the region and the interests of foreign actors in economic activity in the area. It also focuses on the outbreak and course of the war between the two states, the state of both armies and their readiness to wage conflict in the tropical environment of the Chaco Boreal. It describes the role of oil and oil companies in Chaco Boreal and refutes the narrative of their involvement in starting the war. The last part of the thesis presents the peace process and the involvement of foreign actors in the peacebuilding process. It concludes by summarizing the causes and motivations of the two countries to start the war and its effects on both countries.

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Cíle práce.....	12
3	Charakteristika regionu Gran Chaco a Chaco Boreal.....	13
4	Chaco Boreal pod správou Paraguaye.....	16
4.1	Předválečné ekonomické výnosy Chaco Boreal pod Paraguayskou správou.....	17
4.2	Argentinské zájmy v paraguayské části Chaco Boreal.....	18
5	Chaco Boreal pod správou Bolívie.....	20
5.1	Bolivijské snahy o propojení Oriente a náhorní plošiny Altiplano	21
5.2	Pokusy o propojení Chaco Boreal se zahraniční dopravní infrastrukturou	23
5.3	Ropný průmysl na hranicích Chaco Boreal v provincii Santa Cruz.....	25
6.	První střety mezi vojenskými jednotkami Bolívie a Paraguaye	28
6.1	Pokusy o diplomatické řešení situace.....	30
7.	Vypuknutí otevřeného válečného konfliktu mezi Bolívií a Paraguayí.....	32
7.1	Stav bolivijské armády na počátku války.....	33
7.1.1	Německá vojenská mise v Bolívii	35
7.2	Stav paraguayské armády na počátku války.....	36
7.2.1	Argentinská podpora Paraguaye.....	38
7.3	Vojenské operace ve východní části Chaco Boreal.....	39
7.4	Bitva o pevnost Ballivian	42
7.5	Ovládnutí Chaco Boreal paraguayskou armádou.....	43
8.	Mírová konference v Buenos Aires a územní vyrovnání mezi Bolívií a Paraguayí.....	46
9	Závěry.....	49
10	Grafické přílohy	51
11	Seznam použité literatury a zdrojů.....	58

Přílohy

1 Úvod

Válka o Chaco Boreal, která probíhala v letech 1935 - 1938 mezi Bolívií a Paraguayí, patří mezi méně známé konflikty v jihoamerické historii. Přestože se jednalo o jednu z nejdelších a nejsmrtelejších válek 20. století na jihoamerickém kontinentu, zůstává v povědomí široké veřejnosti, jakož i v české literatuře poměrně přehlížená a neznámá. Cílem této bakalářské práce je poskytnout komplexní a detailní pohled na jeden z nejvýznamnějších konfliktů v jihoamerické historii 20. století a přispět tak k lepšímu porozumění významu této války pro budoucí vývoj na jihoamerickém kontinentu.

Válka o Chaco Boreal, v existující české literatuře známá pod názvem válka o Gran Chaco, byla prvním moderním konfliktem na území Jižní Ameriky, který měl následně dopad na utváření jak paraguayské, tak bolivijské společnosti. Konflikt přesáhl hranice obou zemí, kdy v něm byli zapojeni ať už přímo či nepřímo i jiní zahraniční aktéři a zároveň odkryl nepříliš silnou efektivitu Společnosti národů v prosazování mezinárodního práva na jihoamerickém kontinentu.

Zatímco délka trvání otevřené války mezi Bolívií a Paraguayí nepředstavovala na tehdejší poměry velké časové období, její dopady a následné mírotvorné procesy zůstaly v řešení ještě dlouhé desítky let po podepsání příměří, kdy proces územního vyrovnání mezi oběma státy přetrvával celý zbytek 20. století, aniž by došlo k jeho výraznému posunu.

Literatura, která se touto válkou zabývá, se často soustřeďuje pouze na jednotlivá časová období, zejména na samotný průběh války, a proto si autor této práce dal za cíl zpracovat komplexní přehled od příčin, přes průběh, až po důsledky celého konfliktu.

2 Cíle práce

Cílem bakalářské práce je komplexní popis války o Chaco Boreal, příčiny jejího vzniku, průběh, zasazení do mezinárodního kontextu a vyhodnocení jejího přesahu na zahraniční aktéry. Součástí práce bude také bližší analýza narativu o roli ropných zásob na území Chaco Boreal a podílu zahraničních ropných společností na rozpoutání války. V této části se autor zaměří pouze na vyvrácení, nebo potvrzení tohoto narativu, nebude zkoumat příčiny jeho vzniku ani následné šíření v bolivijské a paraguayské společnosti.

Válka o Chaco Boreal je pro jihoamerický kontinent specifická použitím moderních vojenských technologií ve velkém měřítku po celé konání konfliktu a střetu dvou rozdílných vojenských doktrín. V části, ve které bude autor této práce popisovat konflikt, se zaměří zejména na porovnání těchto dvou rozdílných vojenských doktrín, na jehož základě poté v závěru práce vyhodnotí jejich vliv na výsledek války. Součástí práce bude i geografický popis oblasti, ve které konflikt probíhal, zhodnocení jejich přírodních podmínek a jejich vlivu na bojeschopnost obou armád. V poslední části práce se autor zaměří na průběh a zapojení zahraničních aktérů v mírových jednáních. V závěru práce pak budou zhodnoceny dopady války na Bolívii a Paraguay.

V rámci práce měly být zpracovány i dopady na socio-ekonomickou situaci obou zúčastněných států, avšak při podrobné rešerši autor nenalezl dostatek relevantních a důvěryhodných zdrojů pro dostatečné vyhodnocení těchto dopadů. Poslední kapitola této práce tak bude, po dohodě s vedoucím práce, věnována pouze mírovým jednáním a jejich dopadu na územní vyrovnání Bolívie a Paraguaye.

3 Charakteristika regionu Gran Chaco a Chaco Boreal

Region Gran Chaco se rozkládá na území velkém přibližně 647 500 km² mezi 17° a 33° jižní šířky a 65° a 60° západní délky. Jak ale uvádějí Quesada a Jowett,¹ přesně vytyčené hranice regionu neexistují a jedná se tak o přibližné umístění. Z východu je oblast ohraničena řekou Paraguay a ze západu úpatím Andských Kordiller. Geologickým složením se jedná převážně o rovinatou nížinnou oblast, z velké části tvořenou říčními sedimenty. Rozkládá se na území čtyřech států a to Argentiny, Brazílie, Bolívie a Paraguaye. Panuje zde subtropické podnebí, kdy zde od července do srpna mohou denní teploty dosahovat až 40°C. Od listopadu do dubna je pro oblast typické období dešťů, které však není stálé, jeho intenzita se liší v závislosti na aktuálních klimatických podmínkách a přírodní povaze konkrétních částí. V konkrétních oblastech centrálních a západních stepí jsou například přeháňky i v období dešťů poměrně řídké a méně časté. V těchto oblastech se v letních obdobích hojně vyskytují prашné bouře. Pro tyto oblasti je typické střídání travnatých savan s obtížně prostupnými porosty nízkých stromů a trnitých dřevin s občasným výskytem palmových hájů v okolí ojedinělých vodních zdrojů. Nejzavlažovanější oblasti se pak nacházejí podél toku řeky Paraguay ve východní části regionu a u úpatí Bolívijských And na západním okraji Gran Chaco, kde se vyskytuje hustá, místy téměř neprostupná vegetace.

Historicky se pak Gran Chaco dělí na tři hlavní části. Chaco Austral, neboli Jižní Chaco se rozkládá na argentinském území jižně od řeky Bermejo a postupně přechází do oblasti argentinských pamp. Střední částí je tzv. Chaco Central, území ležící v Argentině mezi řekami Bermejo a Pilcomayo. Chaco Boreal, také nazývané Severní Chaco, je označení pro část Chaco ležící severně od řeky Pilcomayo. V dnešní době se rozkládá převážně na území Paraguaye, ale část severního okraje leží i v Bolívii. Právě území Chaco Boreal bylo hlavním dějištěm války mezi Bolívií a Paraguayí mezi lety 1932 a 1935.² Přesné vymezení regionu je na Obr. 1. Na Obr. 2 je znázorněna mapa Chaco Boreal se spornými oblastmi.

---

¹ QUESADA et.al (2011): str. 3

² KAIN (1935): str. 468

Oblast Chaco Boreal je ohraničena třemi řekami. Západní hranici regionu tvoří řeka Paraguay, na východě je pak za okrajovou část považována řeka Parapeti a z jihu ohraničuje region řeka Pilcomayo. Rozloha celého území se pohybuje kolem 298 000 km². Převážná část Chaco Boreal je, jak uvádí Stephen Cote³, výrazněji v severních oblastech, pokryta hustým tropickým lesem, který zabírá území o přibližné rozloze 259 000 km². Les je obtížně přístupný a v období sucha se zde vyskytuje poměrně malé množství vody. Přírodní povaha těchto částí je tudíž nepředurčuje k rozsáhlé kolonizaci, či k trvalému osídlení. William L. Schurz⁴ ve své publikaci z roku 1929 popisuje Chaco Boreal jako rozlehlou rovinu s tak nepatrným sklonem, že jednou z největších překážek v období dešťů je nedostatek přirozeného odvodnění. Tento stav pak umocňuje nepropustné podloží, které v kombinaci se silnými sezónními dešti mění velkou část území v bažinu. Několik říčních toků, které se v Chaco Boreal vyskytují, pak podle Schurze nemá dostatečný spád na to, aby byly schopny takové množství vody odvést, a ta se pak v souvislé vrstvě rozlévá po rozsáhlých oblastech regionu. I přesto, že je v tomto období dostatek pastvy, stáda dobytka na zatopených savanách často nemohou nalézt místo k ležení a odpočinku. Na druhou stranu v období sucha pastviny neposkytovaly stádům dostatek potravy a zvířata tak musela být rozprostřena na mnohem větším prostoru.

V centrální a západní části Chaco Boreal se pak hojně vyskytují vysoké husté lesy, které jsou pravidelně přerušovány savanami. Podél břehů vodních toků, zejména řeky Paraguay a řeky Pilcomayo se pak rozprostírají nízké bažinaté pásy, které dosahují šířky mezi 90 a 200 km. Centrální savany a říční oblasti byly hojně využívány zejména pro zemědělskou činnost a pastevectví dobytka. Zejména výše zmíněné říční oblasti pak nabízely vysoký potenciál pro rozvoj těchto činností.⁵

---

³ COTE (2013): str. 745

⁴ SCHURZ (1929): str. 650

⁵ KAIN (1935): str. 469

Další nevýhodou centrální části Chaco Boreal, která se projevovala v závislosti na vzdálenosti osídlovaného území od říčních toků, byla absence povrchových zdrojů pitné vody. Oproti tomu se v oblasti vyskytovaly poměrně bohaté zdroje vody podzemní a proto, jak tvrdí Ronald Stuart Kain⁶, bylo teoreticky možné zakládat v okolí těchto podzemních zdrojů i rozsáhlejší kolonie. Schurz⁷ však uvádí, že většina vody v oblasti Chaco Boreal je slaná nebo brakická. I při správném použití technologií a zdrojů potřebných k výstavbě daného typu studní, jaké můžeme v praxi pozorovat například ve využívání argentinských pamp, si však hloubení vyžadovalo nemalé lidské a finanční zdroje. Tento faktor se pak naplno projevil právě v nadcházející válce o Chaco Boreal.

Jedním z nejvýznamnějších využívaných přírodních zdrojů, které se vyskytují jak v Chaco Boreal, tak i v hustě zalesněných částech Gran Chaco, je tzv. *kebračo*⁸, španělský název pro skupinu skupiny velmi tvrdých dřevin, které ve vysoce koncentrované formě obsahuje silné třísloviny, jež byly z takto vytěžených dřevin extrahovány a ve velkém množství využívány v koželužském průmyslu. Dalším průmyslovým odvětvím po zpracování kebrača, byl pak chov dobytka, který se v oblasti Chaco Boreal začal naplno rozvíjet až v období první světové války, kdy byla vysoká poptávka po levném hovězím mase určeném pro konzervářské účely. V tomto období vznikly na levém břehu řeky Paraguay tři masokombináty, které fungovaly ještě několik let po ukončení bojů v Evropě a podílely se na výnosném obchodu s hovězím masem z Chaco Boreal. Následně však poptávka po konzervovaném hovězím mase klesla až do takové míry, že dva z masokombinátů ukončily svou výrobu a následně byly rozebrány.⁹

---

⁶ KAIN (1935): str. 469

⁷ SCHURZ (1929): str. 650

⁸ Původ slova *quebracho*, pochází ze španělského slovního spojení „*quebrar hacha*“, což je v doslovném překladu „lamač seker“

⁹ SCHURZ (1929): str. 651

4 Chaco Boreal pod správou Paraguaye

Osídlování Chaco Boreal probíhalo intenzivně zejména na území pod paraguayskou správou po celém západním břehu řeky Paraguay. Jako konkrétní příklad lze uvést město Villa Hayes, pojmenované na počest 19. prezidenta spojených států, Rutherforda B. Hayese, který se v roli arbitra zasadil po prohrané Paraguayské válce o navrácení tohoto města a jeho správní oblasti zpět do rukou Paraguaye.¹⁰ Toto zemědělské centrum v Chaco Boreal, ležící přibližně 30 kilometrů severně od hlavního paraguayského města Asunciónu, bylo před válkou domovem pro přibližně 10 000 farmářů, pastevců a dalších osadníků. Schurz¹¹ však uvádí, že i na rozdíl od argentinské části Chaca, kde docházelo k systematické produkci bavlny, v koloniích Chaco Boreal žádný takto konkrétně zaměřený systém na pěstování jedné plodiny neexistoval.

Po celém západním břehu řeky Paraguay se pak nacházelo několik dalších osad a kolonií, z nichž byla většina založena v polovině 20. let 20. století zahraničními investory, kteří získali k využívání těchto pozemků koncesi od paraguayské vlády. Největší osadou tohoto typu bylo Puerto Cooper s více než 7 000 obyvateli, které leželo na pozemcích spadajících pod koncesi Velké Británie. Na pozemcích, které spadaly pod koncesi amerických podnikatelů pak byl založen přístav Puerto Pinasco, ve kterém pro ně pracovalo kolem 2 300 zaměstnanců. Další osady na řece Paraguay, jako například Puerto Casado, Puerto Sastre, nebo Puerto Guaraní pak spadaly pod koncesi argentinských firem a rodin.

Kromě osad a kolonií provozovaných pod koncesí zahraničních investorů existovala i osídlení spadající přímo pod paraguayskou administrativu. Velká část z nich byla pod záštitou paraguayské vlády založena i hlouběji ve vnitrozemí Chaco Boreal převážně evropskými a kanadskými kolonisty z řad mennonitské církve.¹² Osady pak byly propojeny s 200 kilometrů vzdáleným přístavem Puerto Cassado úzkokolejnou železnicí, která sloužila jako důležitý dopravní a zásobovací uzel pro vnitrozemské kolonie.

---

¹⁰ LEUCHARS (1956): str. 235

¹¹ SCHURZ (1929): str. 652

¹² KRAUSE (1952): str. 129

Kain odhaduje,¹³ že z původních asi 300 osadníků se tyto kolonie do vypuknutí války rozrostly na přibližně 6000 nově příchozích souvěrců z Kanady, Polska, Německa, Holandska a Sovětského svazu. Mennonitské kolonie prosperovaly zejména v pěstování a obchodování s vysoce kvalitní bavlnou, obilím, tabákem, zeleninou a ovocem. Kain uvádí,¹⁴ že celková populace Chaco Boreal pod paraguayskou správou čítala v roce 1930 až 50 000 osadníků a kolonistů. Je však třeba dodat, že většina pracovníků a dělníků v těchto sídlech sestávala z rodilých Paraguayců.

4.1 Předválečné ekonomické výnosy Chaco Boreal pod Paraguayskou správou

Oblast Chaco Boreal pod správou paraguayské administrativy velmi prosperovala. Kupříkladu více než třetina všech chovaných hospodářských zvířat v celé Paraguayi se nacházela právě zde. Jejich populace dosahovala v roce 1933 přibližně 2 000 000 kusů. Region nezaostával ani v produkci nejvýznamnější suroviny, kterou bylo kebračo. Jeho průměrná roční produkce činila v letech 1927-1935 45 300 tun s celkovou hodnotou asi 2 538 000 dolarů, což by v přepočtu na dnešní měnové kurzy činilo přibližně 55 mil. dolarů. S narůstající produkcí kebrača šel ruku v ruce i rozvoj infrastruktury potřebné na jeho přepravu do center obchodu. Délka těžebních železnic v Chaco Boreal dosahovala v roce 1935 celkem 486 kilometrů, tedy necelé poloviny všech železničních tratí v Paraguayi.

Celkový kapitál ve vlastnictví kolonií pod koncesemi majoritních zahraničních společností činil v Chaco Boreal přibližně 10 milionů dolarů, což by v přepočtu na současné měnové kurzy dosahovalo přibližně 218 milionů dolarů. Celkové investice zahraničních majitelů a paraguayské vlády v Chaco Boreal se pohybovaly v přepočtu na současné kurzy mezi 88 a 118 miliony dolarů. Jak ale dodává Schurz¹⁵, tento hospodářský rozvoj, ke kterému v Chaco Boreal došlo, byl z velké části zásluhou cizinců a zahraničních investorů, bolivijský ani paraguayský kapitál nehrál v úsilí o využívání zdrojů v celém sporném regionu Chaco Boreal žádnou významnou roli.

---

¹³ KAIN (1935): str. 468

¹⁴ KAIN (1935): str. 469

¹⁵ SCHURZ (1929): str. 652

V době vypuknutí války o Chaco Boreal tvořil tento podíl investic přibližně jednu třetinu celkových paraguayských investic. V části Chaco Boreal spravované paraguayskou administrativou byly vybudovány i nejvýznamnější průmyslové závody a podniky, tvořené zejména mlýny na kebračo. Všechny výše zmíněné hospodářské a průmyslové instituce se podílely jednu čtvrtinou na celkovém paraguayském exportu, přičemž mezi hlavní vývozní artikly patřilo jak zpracované, tak i surové kebračo.

4.2 Argentinské zájmy v paraguayské části Chaco Boreal

V posledních desetiletích před vypuknutím otevřené války byla paraguayská politika osídlování Chaco Boreal silně ovlivňována úzkými vztahy s Argentinou. Její politika sbližování se s Paraguayí působila na různé oblasti hospodářské a průmyslové pomoci, v rámci které například na vlastní náklady čistila koryto řeky Paraguay a zlepšovala tak její splavnost, nebo zprostředkovala Paraguayi půjčku a založila v Asunciónu pobočku Banco El Hogar Argentino s odůvodněním, že chce posílit obchodní aktivity s průmyslovými a dobytkařskými podniky v Chacu, z nichž naprostá většina byla vlastněna argentinským kapitálem. Postupně tak Argentina pronikala do životně důležitých center Paraguaye, jakými byly průmyslové, chovatelské či zemědělské podniky. Při finančních operacích na burze a poskytování telefonních a energetických služeb zase nutila paraguayské obchodníky a vládu používat argentinskou měnu. Stejně tak velké množství podniků, jak už bylo zmíněno, především masokombinátů, těžebních stanic na kebračo a zemědělských a chovatelských kolonií bylo ve vlastnictví argentinské vlády a podnikatelů. Jedním z faktorů sporu o vlastnictví Chaco Boreal tak byly materiální a ekonomické zájmy Argentiny. Paraguay měla zájem na obraně Chaca, protože svým způsobem bránila argentinský kapitál, který se ve třicátých letech 20. století odhadoval na 200 mil. ošs¹⁶ dva miliony kusů dobytka, 450 km železnic, četné přístavy a přístaviště.¹⁷

---

¹⁶ Peso Oro Sellado (zlaté peso), šlo o mince používané Argentinou pro mezinárodní obchodování, obsahem zlata téměř přesně odpovídaly britské libře

¹⁷ CABALLERO (2010): str. 41

Na základě těchto údajů lze vyvodit, že oblast Chaco Boreal spadající pod paraguayskou administrativu byla nejen pro Paraguay významným a důležitým územím, což také paraguayská vláda uvedla na podporu svého tvrzení, že vlastnictví Chaco Boreal je klíčovým hybatelem paraguayské ekonomiky.¹⁸ Výnosnost regionu a jeho ekonomický význam pro celou zemi byl tak i jedním z podstatných faktorů, které posílily odhodlání Paraguaye nevzdat se právních nároků na tuto oblast i za cenu vyvolání otevřeného konfliktu s Bolívií.

---

¹⁸ KAIN (1935) str. 470

5 Chaco Boreal pod správou Bolívie

Oblast Chaco Boreal spadající pod bolívijský vliv byla proti paraguayské části velmi zanedbaná a z větší části zcela neosídlená. Několik málo bolívijských osad, které se v regionu vyskytovaly, leželo na západním a severním okraji sporného území. Tato sídla a oblasti se nacházely zejména podél horního toku řeky Pilcomayo v údolí Parapetí a také podél jedné z mála cest v bolívijské části Chaco Boreal, která spojovala město Santa Cruz de la Sierra ležící na pláních Oriente s přístavem Puerto Suárez na jezeře Laguna Cáceres. Tento přístav se nacházel naproti brazilskému městu Corumbá¹⁹, na bolívijsko-brazilských hranicích. Jezero Laguna Cáceres leží západně od řeky Paraguay, se kterou je spojeno 11 km dlouhým kanálem Tamengo. Přesto, že byl tento přístav hlavním přístupovým uzlem pro dopravu a obchod na řece Paraguay, měl velmi omezený potenciál. Ten byl způsoben dvěma faktory. Jednak byla Laguna Cáceres v místech, kde je situován Puerto Suárez, příliš mělká na to, aby zde mohly proplouvat větší lodě schopné plavby po otevřeném moři, jednak neměl Puerto Suárez dostačující suchozemské spojení s nejbližším větším městem, již zmíněným Santa Cruz de la Sierra, se kterým ho spojovala pouze jedna, špatně udržovaná a přes 750 km dlouhá cesta. Absence dalších cest v bolívijské části Chaco Boreal pak brzdila potenciální osídlování a rozvoj celého regionu. Tento deficit však ovlivňoval nejen rozvoj v Chaco Boreal, ale i v mnohem bohatším regionu Oriente, který byl pro Bolívii významný pro těžbu nerostů a zemědělství. Jedná se o rozsáhlou rovinatou nížinu rozkládající se od úpatí And až k hranicím Chaco Boreal. Celý region byl bolívijskou vládou považován za velmi slibnou část Bolívie, jenž se měla postupně stát novým centrem bolívijské populace a nahradit tak vysoko položené centrální oblasti, mezi nimi i náhorní plošinu Altiplano.²⁰

---

¹⁹ SCHURZ (1929) str. 653

²⁰ KAIN (1935) str. 470

Rozsáhlé planiny regionu totiž Oriente poskytovaly vhodné podmínky pro chov dobytka a zemědělství a okrajové části regionu u úpatí Andských Kordiller byly zase bohaté na ropu a jiné nerostné suroviny. Velkou výzvou pro celé Oriente však bylo vybudování cest o dostatečné kapacitě, čímž by vzniklo prostředí vhodné pro levnou a efektivní přepravu z Oriente do měst na plošině Altiplano, kde v té době žily tři čtvrtiny bolivijské populace. Náhorní plošina Altiplano totiž byla vhodným odbytištěm pro přebytky zemědělských produktů, dobytka, ropy a dřeva z Oriente. Objem dodávaných komodit však vlivem nekvalitního spojení Oriente se zbytkem Bolívie nepokryl ani domácí spotřebu, a podobné komodity se na Altiplano musely dovážet i ze zahraničí. Velkou nevýhodu pak pro Altiplano představovala přírodní bariéra v podobě východní části Andských Kordiller. Ještě několik let před vypuknutím války vyžadovala cesta ze Santa Cruz de la Sierra do nejbližšího města na plošině Altiplano dva týdny putování po nepřilíš bezpečných cestách. Absence jakéhokoliv rychlého a bezpečného spojení z měst v regionu Oriente se zbytkem Bolívie pak měla negativní důsledky v podobě vysokých cen dobytka, či separatistických tendencí provincií v Oriente.²¹ Mapa jižní části regionu Oriente sousedícím s Chaco Boreal s vyznačenými průmyslovými a zemědělskými centry – viz Obr. 3.

5.1 Bolivijské snahy o propojení Oriente a náhorní plošiny Altiplano

K prvním pokusům o výstavbu dopravní infrastruktury, která by více pokryla potřebu spojení se sídly v Chaco Boreal došlo v roce 1928 za vlády prezidenta Hernanda Siles²², kdy bolivijská vláda zahájila stavbu nové železniční trati, která měla zlepšit propojení mezi plošinou Altiplano a regionem Oriente. První část této železnice měla spojit město Cochacamba, ležící na úbočí Andských Kordiller se Santa Cruz de la Sierra. Náklady na vybudování tratě, které se v tehdejších cenách odhadovaly na 30–50 mil. dolarů, však byly tak vysoké, že byla stavba železnice pro nedostatek finančních prostředků brzy pozastavena.

Další pokus o propojení Santa Cruz de la Sierra s náhorní plošinou Altiplano byl schválen bolivijským Kongresem v roce 1934, uprostřed probíhajícího konfliktu. Mělo se jednat o výstavbu nové dálnice, jež měla mimo propojení náhorní plošiny s regionem Oriente zčásti vyřešit i potřebu Oriente pro odbytiště tamějších produktů.

---

²¹ KAIN (1935): str. 471

²² MESA (2003): str. 636

Tempo výstavby bylo však, podobně jako u železnice Cochacamba – Santa Cruz de la Sierra, tak pomalé a nákladné, že ke zprovoznění a oficiálnímu zahájení provozu na dálnici došlo až dlouho po válce, v roce 1954. Jediné znatelné zlepšení tak přišlo až v průběhu konfliktu, kdy byla za účelem zvýšení logistických schopností bolívijské armády na několika místech zpevněna a rozšířena tehdejší prашná cesta.²³

Další problém pro region Oriente představoval kromě nedostačujícího spojení do západních částí Bolívie i chybějící přístup k Atlantskému oceánu přes řeku Paraguay. Jak už bylo zmíněno v předešlé kapitole, Bolívie měla přístup pouze k jedinému přístavu na řece Paraguay, Puerto Suárez, který však nedostačoval k funkci námořního přístavu.²⁴ Proto byl už v roce 1885, po deseti letech od vzniku Puerto Suárez, Bolívijsci založen přístav Puerto Pacheco, který ležel přímo na toku Paraguaye přibližně 144 km vzdušnou čarou na jih od Puerto Suárez.

Tento přístav, který zajišťoval k Atlantiku přímější trasu než Puerto Suárez ležel v oblasti, kde byla řeka dostatečně hluboká, aby umožňovala plavbu i lodím schopným plout po otevřeném oceánu,. Avšak už po třech letech, v roce 1888 byl tento přístav zabrán Paraguayci, kteří vyhnali bolívijské osadníky a přejmenovali přístav na Bahía Negra; pod tímto názvem je znám dodnes. Tím také Paraguayci získali kontrolu nad celým západním břehem řeky Paraguay jižně od 20. rovnoběžky.

Bolívie tak přišla o strategický přístup k řece Paraguayi a musela se spolehnout pouze na tři možné cesty, které spojovaly Santa Cruz de la Sierra s přístupem k Atlantskému oceánu. Nejbezpečnější spojení představovala silnice dlouhá 563 kilometrů vedoucí pod úpatím Andských Kordiller, která spojovala Santa Cruz de la Sierra s pohraničním městem Yacuiba, kde se poté napojovala na argentinskou železniční síť. Další způsob přepravy materiálu a obchodních artiklů se nabízel ve využití již zmíněné lodní dopravy po řece Paraguay z Puerto Suárez. Obtížnost používání této trasy však kromě hloubky řeky zvyšovala i skutečnost, že Puerto Suárez byl se Santa Cruz de la Sierra cestou s nedostačující kapacitou a kvalitou. Třetí možnost byla spíše teoretická – dlouhá severozádní trasa řekami Mamoré, Madeira a Amazonka.²⁵

---

²³ KAIN (1935): str. 471

²⁴ SCHURZ (1929): str. 653

²⁵ KAIN (1935): str. 472

Všechny výše zmíněné nedostatky v rozvinutosti infrastruktury spolu s problematikou legitimacy k vlastnictví celého regionu Chaco Boreal a chybějícími finančními prostředky na jeho rozvoj odrazovaly větší zahraniční investory od toho, aby se svými investicemi podíleli na rozvoji adekvátní infrastruktury potřebné pro transport zboží a produktů v části Gran Chaco pod kontrolou bolívijské administrativy.²⁶

5.2 Pokusy o propojení Chaco Boreal se zahraniční dopravní infrastrukturou

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, slabá ekonomická situace Bolívie jakož i její nízké možnosti ve financování nákladných projektů byly velkým hendikepem pro potenciální osidlování Chaco Boreal, jelikož nedobudovaná dopravní infrastruktura odrazovala zahraniční investory, kteří tak spíše využívali nabídek ze strany paraguayské vlády a ostatních sousedních zemí.

Významným pokusem o změnu k lepšímu lze považovat až výsledky konference mezi Bolívií a Argentinou, která se konala 16. listopadu 1923, kde se Argentina zavázala k rozšíření severní části své železniční sítě z argentinského Embarcaciónu do Santa Cruz de la Sierra. Většina výdajů měla být pokryta právě argentinskou stranou. Zatímco na argentinském území vedla železnice až do (bolívijského) hraničního města Yacuiba, na bolívijské straně se práce zastavily a postupně byly ukončeny.

Dalším pokusem o stavbu silnější dopravní infrastruktury v Chaco Boreal pod správou bolívijské administrativy byla dohoda mezi Brazílií a Bolívií, ke které došlo 10. října 1925 a měla za cíl stavbu 689 kilometrů dlouhé železnice, jež měla propojit Santa Cruz de la Sierra s brazilskou železniční sítí. K propojení mělo dojít v bodě vzdáleném přibližně 35 kilometrů od bolívijského přístavu Puerto Suárez. Náklady na výstavbu celé železniční trasy, která by v případě uvedení do provozu propojila Santa Cruz de la Sierra přes brazilské Sao Paulo s přístavy v Rio de Janeiro, však byly odhadnuty na tehdy závratnou částku 10 mil. dolarů a celý projekt výstavby tak byl ukončen ještě před tím, než vůbec došlo k zahájení stavebních prací, jelikož snahy o sehnání dostatečných finančních prostředků pro realizaci celého projektu selhaly.²⁷

---

²⁶ KAIN (1935): str. 470

²⁷ KAIN (1935): str. 472

Oba pokusy o železniční spojení Santa Cruz de la Sierra s přístavy na břehu Atlantského oceánu by však řešily celý problém jen částečně. Kain²⁸ ve své publikaci uvádí, že i kdyby došlo k jejich realizaci, nevyřešilo by to další problém Bolívie, který představovaly vysoké tarify a omezení plynoucí z přepravy materiálů po železničních tratích na území cizích států. Kain dále uvádí, že konečný neúspěch obou projektů měl za následek posílení přesvědčení bolívijských autorit, že Bolívie a zejména její bohatý region Oriente, do kterého spadaly provincie Beni, Pando a Santa Cruz, budou navždy odkázány k ekonomickému vazalství a zaškrcení ekonomického potenciálu Bolívie, pokud se nepodaří zajistit přístav použitelný pro rozměrnou lodní dopravu přímo na řece Paraguay.

Zde je třeba uvést důvod, proč byla potřeba pro zajištění přímého obchodního spojení s Atlantikem pro Bolívii tak důležitá. Postoj bolívijské vlády k východním nížinám zahrnujícím oblast Oriente a Chaco Boreal změnila dvě události z 19. a 20. století. První z nich byla prohraná válka o Tichomoří s Chile, v jejímž důsledku ztratila Bolívie přístup k Tichému oceánu.²⁹

Následná jednání mezi Chile a Peru o urovnání nároků z války o Tichý oceán, která skončila Limskou smlouvou z roku 1929, jenž vedla ke konečnému urovnání sporu mezi oběma zeměmi o regiony Tacna a Arica, pak odepřela Bolívii jakoukoli praktickou šanci získat zpět suverénní přístup k Tichému oceánu přes přístavní město Arica. Konečná ztráta naděje na přístup k Tichému oceánu tak podnítila v Bolívii diskusi o otevření cesty k Atlantiku přes použitelný přístav na řece Paraguay.³⁰

Jak už bylo zmíněno, Bolívie před válkou o Chaco Boreal nedisponovala žádným přístavem vhodným pro rozměrné lodě, jelikož přístav Puerto Pacheco obsadily v roce 1888 paraguayské jednotky, které tak ovládaly horní tok řeky Paraguay³¹, přístav Puerto Suárez neumožňoval svým umístěním v mělkých vodách laguny Cáceres plavbu pro rozměrné lodě a nakonec, území u vápencového šelfu Corumbá, kde byla voda dostatečně hluboká na to, aby Bolívii umožnila stavbu dostačujícího přístavu, připadlo v 19. století Brazílii. Tím se tak Bolívie ocitla v severní části Chaco Boreal bez dostatečného přístupu k Atlantskému oceánu.

---

²⁸ KAIN (1935): str. 473

²⁹ QUESADA, JOWETT (2011): str. 4

³⁰ COTE (2013): str. 741

³¹ SCHURZ (1929): str. 653

Druhou událostí byla velká hospodářská krize, která způsobila propad cen cínu na světovém trhu a bankrot vnitrozemské země, jejíž ekonomika byla orientovaná zejména na produkci primárních zdrojů. Vláda nastolená v roce 1931 po vojenském převratu podnikla agresivní kroky k otevření východní poloviny země s cílem diverzifikovat bolivijské hospodářství. Část tohoto plánu se týkala ropného sektoru, který od počátku 20. let ovládala společnost Standard Oil Company.³²

5.3 Ropný průmysl na hranicích Chaco Boreal v provincii Santa Cruz

Rozvoj ropného průmyslu a využívání ropných zásob na západ od 63. poledníku, zahrnoval oblast vytyčenou pro těžbu ropy o šířce 100 mil, která se táhla 750 mil přes úpatí And od peruánských až po argentinské hranice. Koncesi na těžbu ropy v této oblasti sice vlastnilo 9 různých společností z nichž většina podléhala kontrole bolivijských zájmů, avšak jediný relevantní rozvoj ropné těžby v této oblasti probíhal pod dohledem a koncesí americké Standard Oil Company of New Jersey na území o rozloze 860 000 akrů. Většina území pod kontrolou Standard Oil se rozkládala na území mezi severní hranicí Argentiny a řekou Parapetí, zejména na úpatí And v okolí města Villa Montes (též Villamontes) ležícího na řece Pilcomayo.

Quesada a Jowett³³ zároveň tvrdí, že společnost Standard Oil Company usilovala o přístup k řece Paraguay, aby po ní mohla ropu dopravovat dále do Atlantiku. V mírových časech bylo Bolívii odváděno 11% všech výnosů z těžby na tomto území, avšak ve válečném stavu to mělo být až 100%. Při průzkumu v roce 1923 tak Standard Oil utratila miliony dolarů a vyhloubila nespočet vrtů,³⁴ z nichž se však pouze šest ukázalo jako vhodných k produkci ropy. Dokonce zde byly postaveny i dvě menší rafinerie, jedna z nich v Camiri. Produkce ropy na území Chaco Boreal pod bolivijskou kontrolou pak v roce 1933 mohla potenciálně tvořit až 3300 barelů denně s průměrnou denní produkcí 307 barelů. Je pravděpodobné, že bez těchto vrtů by si Bolívie nedovolila vést válku v srdci Chaco Boreal, vzhledem k tomu, že nedostatek vody v celém regionu by nedovolil k přepravě a zásobování využívat ve velkém tažná zvířata.

---

³² COTE (2013): str. 731

³³ QUESADA et.al (2011): str. 3

³⁴ KAIN (1935): str. 473

Vzhledem k tomu, že ve východní Bolívii byl potenciál pro obchodování s ropou nízký a nebyla zde žádná možnost pro schůdný přístup na plošinu Altiplano, společnost Standard Oil zkusila vyjednat odbytiště ropných produktů z Chaco Boreal přes severní Argentinu, kde, jak již bylo uvedeno, díky smlouvě z roku 1922 existovalo přímé železniční spojení až na hraniční přechod Yacuiba. Argentinská vláda však v roce 1927 rozhodla o vytvoření státem kontrolované ropné společnosti, kvůli čemuž požadovala od Standard Oil tak vysoké clo za převoz bolivijské ropy a ropných produktů, že se i tato možnost přepravy jevila pro Standard Oil jako nevýhodná. Zároveň nebylo společnosti povoleno postavit na území Argentiny vlastní ropovod k řece Paraná.

Tyto problémy jdoucí v ruku v ruce s tehdy nadbytečně vysokou světovou produkcí ropy vedly Standard Oil k pozastavení činnosti většiny ropných vrtů na území Chaco Boreal, z nichž zbytek fungujících sloužil pouze k lokální spotřebě.

Přestože ředitel Standard Oil Company, Walter C. Teagle tvrdil, že společnost „nemá a ani nebude mít plány či potřebu pro stavbu ropovodů skrze sporné území Chaco Boreal,“ Kain uvádí³⁵, že se jako nejpraktičtější řešení pro všechny nabízela právě stavba ropovodu přes Chaco Boreal až k řece Paraguay. Prezident Salamanca například 6. srpna 1932 na kongresu v La Paz prohlásil, že je tento postup „přirozeným a logickým řešením.“

Teaglovo tvrzení však nachází oporu v publikaci Franka Mora a Jerryho Cooneyho³⁶, kteří uvádějí, že „*nejenže řeka Paraguay měla po většinu roku nedostatečnou hloubku pro tehdejší tankery, ale ochablá poptávka v těchto letech velké hospodářské krize, stejně jako malá produkce bolivijských polí, vylučovala kapitálové investice do takového ropovodu. Přeprava ropy po řece by si vyžádala překládku v argentinských přístavech a spolupráce argentinské vlády na takovém projektu byla vzhledem k jejímu odporu k zavádění bolivijské ropy značně pochybná.*“

Stavbu ropovodu skrz Chaco Boreal očekávali i Paraguayci s vidinou, že jakmile bude ropa protékat přes území pod kontrolou Paraguaye, přinese to jejich zemi nesporné výhody. Bolivijci však od začátku odmítali tuto možnost a počítali s tím, že celý ropovod povede přes území, které považovali za součást Bolívie. To však nemohlo být dále od pravdy, jelikož celý břeh řeky Paraguay spadal pod kontrolu paraguayské vlády a ropovod by tak nemohl být bez jejího souhlasu postaven.

---

³⁵ KAIN (1935): str. 473

³⁶ MORA, COONEY (2007): str. 78

Nastala tak patová situace, jelikož pokud by v tomto okamžiku Bolívie přistoupila na vyjednávání, nepřímo by tím přiznala Paraguayskou dominanci v oblasti a legitimizovala by tak západní břeh řeky Paraguay jako součást Paraguaye.³⁷

---

³⁷ KAIN (1935) str. 474

6. První střety mezi vojenskými jednotkami Bolívie a Paraguaye

Na území Chaco Boreal si dělaly nárok jak Paraguay, tak Bolívie. Obě země si nárokovaly území z „historických důvodů“, přirozeně se ale každá odkazovala na jinou historickou událost.

Paraguay svou argumentaci stavěla na starším historickém argumentu, rozšířeným zejména v 16. století. Tím bylo ustanovení, že ta země, která objeví ústí řeky pak má nárok na celé povodí řeky. V tomto případě se jednalo o španělského objevitele Juana de Solis, který vznesl nárok na území odvodňované řekou Río de la Plata. Postupně pak byly Španěly tyto oblasti osídlovány, až bylo v roce 1536 založeno město Asunción, které se později stalo hlavním městem právě Paraguaye. To pak hrálo velkou roli i v postupné integraci domorodých obyvatel z kmene Guaraní, ke kterému Paraguay odkazovala své kulturní dědictví. Na těchto dvou faktorech, tedy principu objevení ústí řeky a kulturním dědictvím zakládala Paraguay svůj nárok na Chaco Boreal.³⁸

Bolívie se oproti tomu odkazovala na mnohem mladší princip, tzv. *uti possidesis*, tedy ustanovení, na jehož základě státy, které vzejdou z dekolonizace, zdědí koloniální administrativní hranice v rozsahu, ve kterém existovaly v době nabytí nezávislosti.³⁹ V tomto případě se Bolívie odkazovala na hranice Audiencie Charcas,⁴⁰ podle kterých Chaco Boreal náleželo pod správu bolivijské administrativy.⁴¹

Postupné osídlování Chaco Boreal podnítilo obě země k vysílání vojenských průzkumných družstev do sporného území. Tento proces postupného pronikání a přibližování jednotek obou zemí probíhal ve dvou různých směrech. První směr expanze bolivijské armády probíhal v jižní části Chaco Boreal, kde Bolivijci postupně zakládali předsunutá vojenská stanoviště a pevnosti po proudu řeky Pilcomayo a postupovali dále na jihovýchod směrem k bažinám Estero de Patiño,⁴² které však v postupu dále po proudu řeky bránily. Aby jim Paraguayci zabránili v hlubším postupu do vnitrozemí, začali po celém severním pásu Estero de Patiño rozmisťovat malé vojenské oddíly.

---

³⁸ CLEVEN (1929): str. 661

³⁹ RATNER (1996): str. 590

⁴⁰ Audiencia Charcas byl soudní dvůr španělské koloniální správy v Jižní Americe na území dnešní Bolívie a části přilehlých oblastí sousedních států. MORA, COONEY (2007): str. 66

⁴¹ CLEVEN (1929): str. 662

⁴² Dnes již zanesené sedimenty, začínaly přibližně na 24° j. š. 60° z. d.

Druhým směrem pronikání vojenských jednotek obou zemí se pak stala severní část území ovládaného Paraguayci v okolí přístavu Bahía Negra, dřívějšího bolivijského Puerto Pacheco. Z něho si zřídili hlavní základnu pro operace v této oblasti a postupně pronikli dále na sever, kde vytvořili předsunutou pevnost Fort Galpon, která bylo umístěna přímo naproti bolivijské pevnosti Fort Vanguardia.⁴³

Tato opevněná stanoviště, která se v Chaco Boreal vyskytovala, byla souhrnně označována jako pevnosti, ačkoli se zpravidla jednalo o několik dřevěných, či hrázdných budov, někdy doplněných o strážní věže. Výjimku tvořilo jen několik strategických pevností, jako například pevnost Ballivian, jenž byly silně fortifikované.⁴⁴ Kromě potřeby zajistit výstavbou pevnosti přilehlé území hrál důležitou roli při jejich budování i přístup k pitné vodě, která byla v Chacu poměrně vzácná. Nedostatek vhodných cest, možností zásobování a obrovská vzdálenost, kterou musely obě armády urazit, aby se dostaly do nitra sporného území, znamenalo, že zdroje pitné vody byly klíčové pro přežití vojsk. Kdo tedy ovládal studnu nebo jezero, ovládal okolní oblast. Průběh pozdější války a vedení útočných operací v Chaco Boreal byly z části ovlivněny přístupem armád k vodním zdrojům v oblasti a jejich kontrolou.⁴⁵ Mapa regionu Chaco Boreal se zaznačenými pevnostmi a opevněnými stanovišti je na Obr. 4.

I přesto, že se obě země snažily otevřeným vojenským střetům zabránit od roku 1907 podepsáním dohody o zachování statusu quo, došlo 6. prosince roku 1928 u Fort Galpon k většímu střetu, kdy paraguayské jednotky napadly a obsadily bolivijské předsunuté stanoviště Vanguardia.⁴⁶ Bolivijci na tuto agresi odpověděli obsazením paraguayských předsunutých stanovišť ve zmíněných jižních oblastí Chaco Boreal v povodí řeky Pilcomayo kolem Estero de Patiño. Jednalo se konkrétně o pevnost Boqueron.⁴⁷ Zde, jak tvrdí Quesada a Jowett⁴⁸ se ukázaly nedostatky ve schopnostech vojenské organizace obou zemí, při pokusech o mobilizaci, kdy ani jedna z obou zemí nebyla připravena na válku v plném rozsahu.

To potvrzuje i Schurz,⁴⁹ který se domnívá, že když „Bolívie projevila v této krizi velkou shovívavost rozhodnutím nevyvolat otevřenou válku,“ bylo její konečné rozhodnutí způsobeno uvědoměním si obtížnosti vlastní vojenské situace.

---

⁴³ SCHURZ (1929). str. 654

⁴⁴ WHITE (1933): str. 42

⁴⁵ BREITHOFF (2020): str. 78

⁴⁶ KAIN (1935 b): str. 323

⁴⁷ SCHURZ (1929): str. 654

⁴⁸ QUESADA, JOWETT (2011): str. 6

⁴⁹ SCHURZ (1929): str. 654

Ta byla způsobena především vzdáleností ohnisek konfliktu od hlavních bolivijských jednotek. Přesun bolivijských jednotek, které byly z velké části alokovány v regionech na plošině Altiplano,⁵⁰ byl pro Bolívii náročnou logistickou výzvou, jelikož jen samotná přeprava k přístavu Bahía Negra na řece Paraguay by se musela uskutečnit po cestě vzdálené více jak 1287 km od železničního předmostí v bolivijské Cochacambě. Podobně velká byla i vzdálenost jižních sporných oblastí u dolního toku řeky Pilcomayo od nejbližšího většího bolivijského města Sucre. Oproti tomu přesun vojenských jednotek a materiálu pro Paraguay nepředstavoval tak výrazný problém, jelikož se sporné oblasti nacházely poměrně blízko jejím dopravním uzlům, v tomto případě přístavům na řece Paraguay.⁵¹ To však neznamenalo, že by Paraguay byla na otevřenou válku připravena více než Bolívie. Quesada a Jowett⁵² uvádějí, že v době incidentu u Fort Vanguardia byly pokusy paraguayské armády o mobilizaci sedmi záložních pěších pluků, které se měly připojit k pěti plukům pravidelným, tak chaotické, že bylo v roce 1930 přijato nové nařízení o uspořádání paraguayské armády.

6.1 Pokusy o diplomatické řešení situace

Ozbrojený střet mezi Bolívií a Paraguayí v roce 1928 se neobešel bez mezinárodního zájmu, jelikož vypukl jen 12 dní po podepsání Briandova-Kelloggova paktu v Paříži, který vylučoval válku jako prostředek řešení mezinárodních sporů. V té samé době ve Washingtonu naplno probíhaly přípravy konference o arbitráži a smíru, na které měly být zastoupeny všechny latinskoamerické země vyjma Argentiny. V reakci na tento střet vyslal předseda Rady Společnosti národů, Aristide Briand, Bolívii i Paraguayi telegram, ve kterém jménem Rady apeloval na vlády obou zemí, aby se vyhnuly otevřenému konfliktu. Role Společnosti národů však v této vypjaté situaci nestála na silných základech, a to ze dvou důvodů.

Prvním byla skutečnost, že ne všechny země Latinské Ameriky byly členy Společnosti národů a druhým byla obava z vměšování se do záležitostí amerického kontinentu, které by vedlo ke střetu s Monroeovou doktrínou.⁵³

---

⁵⁰ COTE (2013): str. 738

⁵¹ SCHURZ (1929): str. 654

⁵² QUESADA, JOWETT (2011): str. 6

⁵³ *Monroeova doktrína* byla zahraničněpolitickým postojem Spojených států, který se stavěl proti evropskému kolonialismu na západní polokouli. Zastávala názor, že jakýkoli zásah cizích mocností do politických záležitostí amerického kontinentu je potenciálně nepřátelským aktem vůči Spojeným státům (GILDERHUS, 2006): str. 8

K posunu na diplomatické rovině došlo až 13. prosince 1928, kdy pětičlenná komise ustanovená Panamerickou konferencí, požádala ve svém závěru představitele konference, aby podnikli konkrétní kroky k mírovému řešení konfliktu v Chaco Boreal. Na jeho základě pak byla Bolívii a Paraguayi prostřednictvím komise poskytnuta podpora pro mírové řešení sporu. Navzdory tomu však ještě ráno 13. prosince předložil paraguayský velvyslanec ministerstvu zahraniční Spojených Států Amerických nótu, ve které tvrdil, že Bolívie navzdory paraguayským snahám o mírové řešení konfliktu aktivně provádí značné soustředění vojsk a válečného materiálu na hranicích, což zvyšuje bezprostřední riziko vypuknutí otevřené války mezi oběma zeměmi.⁵⁴

O mírové řešení celého sporu se postupně snažilo několik aktérů. Ještě mezi lety 1927 a 1928, rok před událostmi ve Fort Vanguardia, se do sporu o Chaco Boreal vložila v roli zprostředkovatele Argentina, což vedlo ke konání konference v Buenos Aires, kde poprvé padla myšlenka vytvoření neutrální zóny mezi armádami obou zúčastněných zemí, která se znovu otevřela ještě v roce 1932. Všechny tyto pokusy o jednání, ať už ze strany Argentiny, nebo později pod záštitou Panamerické konference však byly brzděny neustálými zprávami o nových pohraničních přestřelkách mezi posádkami vojenských táborů. Neschopnost přijmout v době jednání prozatímní opatření, která by těmto šarvátkám zabránila, pak vedla k protahování konferencí a snah o arbitráž do takové míry, až došla situace do bodu, kdy byla otevřená válka mezi Bolívií a Paraguayí nevyhnutelná.⁵⁵

---

⁵⁴ CLEVEN (1929): str. 664

⁵⁵ KAIN (1935 b): str. 323

7. Vypuknutí otevřeného válečného konfliktu mezi Bolívií a Paraguayí

Po třech letech lokálních konfliktů mezi vojenskými jednotkami obou zemí nařídil v roce 1931 bolívijský prezident Daniel Salamanca generálnímu štábu vyhotovení válečného plánu, který měl za cíl obsazení Chaco Boreal. Tento plán počítal se zřízením čtyř vojenských stanovišť napříč centrální nížinou Chaco Boreal, která měla být následně mezi sebou propojena telegrafním spojením a sítí pozemních komunikací. V dubnu roku 1932 byl do oblasti vyslán vojenský oddíl s rozkazy propojit dvě z těchto stanovišť telegrafním spojením. Zde se ale objevily první problémy, které způsobovaly přírodní poměry oblasti a které se následně z části podílely na vojenském neúspěchu bolívijské armády. Kvůli absenci pitné vody v oblasti, kde se jednotka pohybovala, trpěli vojáci dehydratací spolu s vyčerpáním a nebyli tak schopni úkol dokončit. Za účelem nalezení zásob pitné vody byl proto vyslán průzkumný let nad oblastí, díky čemuž Bolivijci objevili nedaleko stanovišť jezero a byla k němu vypravena další průzkumná hlídka.⁵⁶

Cesta k cíli trvala tři týdny, kdy vojenský oddíl dosáhl pobřeží jezera, které pojmenoval Chuquisaca a objevil na východním břehu pozice paraguayské armády v pevnosti Carlos Antonio Lopez. Bolivijci na paraguayské pozice 15. června zaútočili a převzali nad stanovištěm kontrolu. Jakmile se však o celé akci dozvěděl prezident Salamanca, nařídil okamžité opuštění paraguayských pozic, jelikož tato konfrontace vážně ohrožovala probíhající jednání o neútočení. Zároveň s tím však vydal rozkaz, aby na západním břehu jezera vybudovali bolívijsí vojáci vlastní stanoviště, pevnost Mariscal Santa Cruz. Naděje na deeskalaci konfliktu skončily ve chvíli, kdy paraguayské oddíly provedly 29. června a 15. července dva protiútoky, kterými obsadily bolívijské pozice v pevnosti na západním břehu jezera a zahnalý bolívijské jednotky na ústup. Bolívijská vláda po tomto útoku vydala prohlášení, ve kterém označila paraguayský útok a následné obsazení Mariscal Santa Cruz za nevyprovokovanou invazi na bolívijské území. Následně začala ve větších bolívijských městech shromáždění na podporu války a razantně se zvýšilo množství Bolivijců, kteří se dobrovolně hlásili do armády.⁵⁷

---

⁵⁶ COTE (2013): str. 742

⁵⁷ COTE (2013): str. 743

V reakci na obsazení stanoviště Mariscal Santa Cruz vydal prezident Salamanca rozkazy k provedení odvetných útoků, při kterých bolivijské jednotky obsadily paraguayská stanoviště Toledo, Corrales a Boquerón v oblasti řeky Pilcomayo. Vzápětí si obě země mezi sebou vyměnily několik ultimát, která byla oboustranně ignorována, následovalo vyhlášení mobilizace v obou státech a do měsíce mezi oběma zeměmi vypukla plnohodnotná válka, když Paraguay bez vyhlášení válečného stavu s Bolívií zahájila rozsáhlou útočnou operaci s cílem vyhnat Bolivijce z celého území Chaco Boreal.⁵⁸

7.1 Stav bolivijské armády na počátku války

V Bolívii byla většina příslušníků armády, zejména pěchoty, tvořená domorodými indiány z náhorní plošiny Altiplano, avšak většina důstojníků byla španělského původu, což do značné míry snižovalo operační efektivitu armády. Jak totiž zmiňuje Cote⁵⁹, zatímco domorodí vojáci hovořili kečuánsky a ajmarsky, většina důstojníků mluvila pouze španělsky, což mělo za následek jak zvýšené problémy s mobilizací, tak i s nasazením jednotlivých jednotek. Před mobilizací sloužilo v bolivijské armádě na 600 důstojníků a přes 8 000 řadových vojáků. Armáda byla rozdělena do šesti divizí, z nichž však pouze tři byly umístěné v oblasti Chaco Boreal. Navzdory tomu, že papírový stav bolivijské armády byl po mobilizaci třikrát vyšší než té paraguayské⁶⁰, měla Bolívie s praktickou realizací mobilizace mnohem větší problémy.⁶¹

Ty byly způsobeny mimo jiné nekvalitní, nebo chybějící infrastrukturou mezi horskými regiony a městy na hranicích Chaco Boreal v regionu Oriente. Branci z řad domorodých obyvatel se nejprve museli ze svých obydlí na plošině Altiplano dostat po vlastní ose na příslušná vojenská velitelství, která byla rozmístěna ve větších městech. Po jejich zařazení do služby pak následovaly další komplikace s přepravou do Villa Montes, shromaždiště bolivijské armády, kdy se často museli do tohoto města přepravovat pěšky odkázáni jen na své vlastní zásoby vody a potravin. Poté následovaly další přesuny na stovky kilometrů vzdálené frontové pozice přímo v centru Chaco Boreal a celá cesta proto byla velmi vyčerpávající.⁶²

---

⁵⁸ QUESADA, JOWETT (2011): str. 6

⁵⁹ COTE (2013): str. 745

⁶⁰ HUGHES (2005): str. 418

⁶¹ QUESADA, JOWETT (2011): str. 8

⁶² COTE (2013): str. 739

Co se týkalo vojenského vybavení, Bolívie na svém území nedisponovala žádným domácím zbrojním průmyslem. Veškerý vojenský materiál tak musel být dovážen ze zahraničí, zejména z evropských zemí. Matthew Hughes⁶³ ve své práci dokonce zmiňuje, že jedním z důvodů, proč otevřená válka mezi oběma zeměmi vypukla až v roce 1932, tedy čtyři roky po incidentu u Fort Vanguardia⁶⁴, byl právě nedostatek vojenského materiálu, který musel být do země nejprve dopraven. Už v roce 1926 Bolívie sjednala kontrakt na vojenský materiál s britským výrobcem zbraní, firmou Vickers-Armstrong, který ji měl zásobit zbraněmi potřebnými k vedení většího konfliktu.

Odhady finální částky sjednaného kontraktu se liší; pohybovala se mezi 1 250 000 a 2 190 000 £. Tento rozměrný nákup mimo jiné obsahoval 15 letadel, 65 dělostřeleckých baterií, na 60 000 pušek a karabin, 300 kulometů a velké množství munice všech typů určené pro tyto zbraně. Další dodávka v celkové hodnotě 1 870 000 £ následovala v květnu téhož roku, kdy bylo kromě dalších objednávek výše zmíněných zbraňových systémů a 2,5 milionů kusů munice, ujednáno dodání dalšího vojenského materiálu, mezi něž patřily plynové masky, helmy, motocykly a další. V rámci této smlouvy pak bylo firmou Vickers přislíbeno i vybudování továrny přímo na bolívijském území, která měla týdně vyrábět až 150 000 nábojů a 10 000 dělostřeleckých granátů. Dodávky vojenského materiálu však byly opožděné a firma Vickers nebyla nikdy schopná dodat celý smluvený objem.

Navíc část dodaného materiálu nedosahovala potřebné kvality. Dalším problémem představoval samotný import vojenského materiálu do Bolívie, kdy sousední státy jako Chile nebo Argentina, která vlivem ekonomických zájmů v paraguayském Chaco Boreal podporovala Paraguay, blokovaly dodávky zbraní a dalšího materiálu přes své území. Jedinou možnou cestu, jak vojenský materiál do Bolívie dopravit, tak představovaly pouze dopravní uzly na hranicích s Brazílií. Následně, i když byly dodávky v použitelném stavu a podařilo se je do Bolívie dopravit, představovalo pro bolívijskou administrativu značný problém dostat vojenský materiál na místo bojů z důvodu špatného spojení s centrálními sklady, které se nacházely na plošině Altiplano.⁶⁵ Hughes dále uvádí⁶⁶, že celý objem kontraktu z roku 1926 do Bolívie nikdy nedorazil. Do začátku války tak byl do Bolívie expedován vojenský materiál v přibližné hodnotě 690 000 £.

---

⁶³ HUGHES (2005): str. 416

⁶⁴ KAIN (1935 b): str. 323

⁶⁵ HUGHES (2005): str. 419

⁶⁶ HUGHES (2005): str. 420

Kromě vojenského materiálu a vybavení určeného pro pozemní vojsko zbrojila Bolívie i v dalších vojenských odvětvích, zejména rozšiřovala svůj arzenál vojenských letadel. Využití letadel v Chaco Boreal se Bolívii osvědčilo ještě před vypuknutím konfliktu, kdy se díky četným průzkumným letům dařilo bolivijské vládě celkem podrobně zmapovat rozmístění stanovišť paraguayské armády jakož i objevovat zdroje pitné vody, řeky, laguny a další důležité geografické body v celé oblasti. Mezi lety 1925 a 1934 pořídila celkem 104 letadel z nichž se většinu podařilo do země dopravit. Výjimku tvořila pouze čtveřice těžkých bombardérů, které byly z důvodu embarga uvaleného Společností národů zabaveny při servisním mezipřistání v peruánské Limě. Kromě stíhačů a bombardérů disponovala Bolívie také několika cvičnými a přepravními letadly. Téměř všechna přepravní letadla, kterými Bolívie na začátku války disponovala, však patřila před vypuknutím konfliktu do letky civilních letounů bolivijské letecké společnosti Lloyd Aéreo Boliviano, ze které byly převedeny do zásobovací letky vojenského letectva Bolívie.⁶⁷

7.1.1 Německá vojenská mise v Bolívii

Ještě před uzavřením kontraktů s firmou Vickers Armstrong měla Bolívie dlouhou historii vztahů s Německým císařstvím a jeho pozdějším nástupnickým státem, Výmarskou republikou. Tato iniciativa pocházela zejména ze strany bolivijské vlády, která trpěla nedostatkem kvalifikovaného vojenského personálu na úrovni vyšších důstojnických pozic, kteří by byli schopni profesionalizace armády jak ve vztahu k budoucím možným hraničním konfliktům, tak i ve snaze zajištění stability fungování vnitřního aparátu země. Ještě za vlády německého císaře Viléma II. bolivijská vláda uzavřela v roce 1910 tříletou smlouvu s císařstvím na vytvoření vojenské mise, v rámci které byl do Bolívie vojenský sbor pod vedením majora Hanse Kundta.

Major Kundt tuto smlouvu v roce 1913 prodloužil, ale po vypuknutí první světové války se celá vojenská mise vrátila zpátky do Evropy a smlouva byla zrušena. Po ukončení bojů na evropském bojišti však Bolívie znovu požádala vládu nově vzniklé Výmarské republiky o Kundtův návrat.

---

⁶⁷ SAPIENZA (2018): str. 20

Závislost Bolívie na německých vojenských instruktorech však byla kromě potřeby zajištění dostatečného výcviku pro bolívijskou armádu způsobena politickou motivací, jelikož s rostoucí politizací bolívijské armády byli tito instruktoři potřební k potlačování rostoucích aktivit opozičních bolívijských stran.⁶⁸

Vojenské mise německých důstojníků po první světové válce se však už nekonaly s oficiální podporou německé vlády, jelikož Versailleská smlouva zakazovala Německu vysílat vojenské zahraniční mise. Z toho důvodu Kundt přijal bolívijské občanství, získal generálskou hodnost, a vymanil se tak z nařízení německé vlády o vojenském nevměšování se do bolívijských záležitostí. Ačkoliv se tedy Kundt ve válce o Chaco Boreal stal vrchním velitelem bolívijské armády,⁶⁹ nelze zde hovořit o oficiální vojenské pomoci ze strany Německa, které v té době mělo ekonomické zájmy i v sousední Argentině a Paraguaji.⁷⁰

7.2 Stav paraguayské armády na počátku války

Před vypuknutím války, ještě, než začala Paraguay mobilizovat, sloužilo v paraguayské armádě celkem 4 026 mužů. Na rozdíl od Bolívie byla paraguayská armáda rasově i kulturně homogenní, kdy většinu vojáků a vojenského personálu tvořili španělsko-guaraníjští mestici a nedocházelo zde tak k jazykovým bariérám a projevům rasismu, jako tomu bylo u bolívijské armády.⁷¹ Další výhodou představovala pro paraguayskou armádu poměrně krátká vzdálenost mezi mobilizačními centry a vojenskými shromaždišti a frontovou linií. Navíc, zatímco bolívijské branci (jak bylo zmíněno v předchozí podkapitole) museli na frontovou linii pochodovat několik dní, jelikož v bolívijském Chaco Boreal chyběla infrastruktura, paraguayské branci a mobilizovaní vojáci byli po absolvování základního vojenského výcviku v Asunciónu přepravováni po řece přímo do přístavů vzdálených od frontové linie podstatně méně, než tomu bylo na bolívijské straně.⁷²

---

⁶⁸ BIEBER (1994): str. 88

⁶⁹ COTE (2013): str. 748

⁷⁰ BIEBER (2005): str. 92

⁷¹ QUESADA, JOWETT (2011): str. 6

⁷² CABALLERO (2010): str. 59

Zatímco Bolívie měla díky zásobám nerostného bohatství možnost uzavírat rozměrné kontrakty na válečný materiál a výzbroj se zahraničními společnostmi, Paraguay v tomto případě nedisponovala takto hodnotnými zdroji a ještě na počátku 20. let 20. století nebyla sto zajistit dostatečně kvalitní výzbroj pro svou armádu.⁷³ Po skončení občanské války v roce 1922 se paraguayské autority začaly obávat, že se spor o vlastnictví Chaco Boreal pravděpodobně nepodaří urovnat na diplomatické úrovni a začaly tak podnikat kroky, které by Paraguay připravily na otevřený ozbrojený konflikt.⁷⁴

Reálný zlom ve zbrojení však nastal až v roce 1925, kdy tehdejší paraguayský prezident Eligio Ayala zahájil program pro nákup nových zbraní a vojenského materiálu, který měl za cíl dodat zbraňové systémy a vojenský materiál pro armádu o počtu 24 000 mužů. Mezi lety 1926 a 1932 pak Paraguay na tyto účely vynaložila přes 4 730 000 \$. Mezi lety 1931 a 1932 pak Bolívie odhadovala, že na vyzbrojování armády vynakládala Paraguay až třetinu svých ročních příjmů. Zatímco Bolívie se při vyzbrojování své armády spoléhala zejména na jednoho majoritního dodavatele, kterého v tomto případě představovala firma Vickers-Armstrong. Paraguay své dodávky zbraní a válečného materiálu objednávala od mnoha různých výrobců a dodavatelů jak z Evropy, tak ze Spojených států. V předvečer války tak ve výzbroji paraguayské armády byly k vidění jak německé pušky Mauser vyrobené ve Španělsku, tak dánské kulometry Madsen, pistole Browning z Francie, jezdecké šavle z Belgie, ale i kulometry a pušky z československých zbrojovek.⁷⁵

Paraguayské letectvo tvořily ještě na konci roku 1922 pouze dva dvouplošníky, které se do nákupu dalších letadel používaly pouze jako výcvikové stroje. Na konci 20. let 20. století uskutečnila Paraguay nákup čtrnácti nových letadel, bombardérů Potez 25, z nichž šest dorazilo do země už v roce 1928 a zbylých osm bylo dodáno v polovině roku 1932. Dalšími přírůstky do skromného paraguayského letectva bylo sedm stíhacích letounů Wibault francouzské výroby, které byly společně s bombardéry Potez prvními bojově nasazenými letadly při bitvě u Boquerónu 9. a 29. září 1932.

---

⁷³ HUGHES (2005): str. 429

⁷⁴ SAPIENZA (2018): str. 5

⁷⁵ HUGHES (2005): str. 432

Poněkud netradičním způsobem pak paraguayská armáda nabyla jednomístný bitevní dvouplošník americké výroby Curtiss Falcon, původně určený pro brazilské revolucionáře, který byl v roce 1932 při přeletu nad paraguayským územím přinucen přistát a byl zabaven paraguayskou armádou. Vzhledem k nízkému počtu bojových letounů několik stíhačů Wibault obdrželo dvojciferná poznávací čísla, aby u bolivijské strany vyvolaly pocit, že Paraguay disponuje větším počtem letounů, než jaká byla realita.⁷⁶

7.2.1 Argentinská podpora Paraguaye

Stejně jako v Bolívii se i v paraguayské armádě vyskytovali zahraniční vojenští poradci a důstojníci, zejména z Argentiny. Rozdíl však spočíval v tom, že zatímco němečtí důstojníci neměli od 20. let oficiální podporu německé vlády⁷⁷, příslušníci argentinské vojenské mise působili v paraguayské armádě pod hlavičkou argentinské vlády. U části paraguayského tisku tento akt vyvolal protesty, jelikož mnoho Paraguayců dosud chovalo v paměti ničivé následky prohrané války s Argentinou. I přesto argentinstí důstojníci mapovali terén Chaco Boreal, převzali vedení leteckého výcviku a v dubnu roku 1931 stáli za otevřením nového vojenského institutu, který umožňoval paraguayským důstojníkům zvyšování kvalifikace potřebné pro výkony funkce na vyšších velitelských pozicích. Argentinský vliv na politickou a vojenskou moc v Paraguayi nadále stoupal, jelikož skrze Paraguay mohla chránit své ekonomické zájmy v oblastech Chaco Boreal pod paraguayskou správou.⁷⁸

Právě soustavná podpora ze strany Argentiny byla pro Paraguay ve válce velkou výhodou. Před válkou v Chaco Boreal i během ní byla Argentina klíčovým státem pro dovoz zbraní do Paraguaye. Nejenže dovážené zbraně měly volný průjezd po argentinských řekách a železnicích, které měly spojení s Paraguayí, ale Argentina také dodávala Paraguayi zbraně a munici ze svých arzenálů, přičemž je poskytovala zdarma nebo za velmi výhodných finančních podmínek. Zároveň se argentinská armáda, údajně z důvodu zajištění národní bezpečnosti, rozmístila na pravém břehu řeky Pilcomayo, čímž poskytovala ochranu levému křídlu paraguayské armády a současně ohrožovala bolivijské křídlo.⁷⁹

---

⁷⁶ SAPIENZA (2018): str. 8

⁷⁷ BIEBER (1994): str. 93

⁷⁸ CABALLERO (2010): str. 48

⁷⁹ HUGHES (2005): str. 433

Se vzrůstajícími konflikty mezi vojenskými hlídkami obou států začala Paraguay od roku 1928 postupně militarizovat oblasti Chaco Boreal pod svou kontrolou. Tyto oblasti byly následně rozděleny na tři sektory, které spadaly pod tři jednotlivá velitelství. Pod velitelství severního sektoru „COMANOR“ spadalo 5 000 mobilizovaných vojáků ze třetí divize, kteří byli rozmístěni v klíčových přístavech Bahía Negra, Puerto Sastre a Puerto Olimpo. Dalších 5 000 mobilizovaných mužů z páté divize pak bylo rozmístěno ve městech Villa Hayes, Rosario a Puerto Galileo, které spadaly pod „COMANSUR“, velitelství jižního sektoru.

V centrální části Chaco Boreal, kde paraguayští velitelé předpokládali hlavní směr bolivijského útoku, byli posláni vojáci z první, druhé a čtvrté divize o celkové síle 15 000 mužů, kteří byli rozmístěni ve městě Concepción a přístavech Puerto Pinasco a Puerto Casado, které sloužily jako zásobovací uzly pro osádky paraguaských pevností Boquerón a Arce. Od roku 1930 pak bylo v Puerto Casado alokováno dalších 30 000 mobilizovaných vojáků. Zde bylo následně zřízeno předsunuté velitelství paraguayské armády pro centrální sektor Chaco Boreal, „COMANCHACO“, které sloužilo jako základna pro budoucí vojenské operace v oblasti.⁸⁰

7.3 Vojenské operace ve východní části Chaco Boreal

15. července 1932 zaútočily paraguayské síly, čítající 2 000 vojáků na bolivijskou pevnost Santa Cruz, kterou se jim však ani po opakovaných útocích nepodařilo dobýt. Bolívie na útok reagovala mobilizací dvou armádních sborů, které čítaly přibližně 50 000 mužů, vybavených moderními zbraněmi, jako byly kulometry, letadla a tanky. Bolívie také povolala na frontu další čtyři ročníky záložníků. Paraguay soustředila tři sbory o 42 000 mužích podél opevněné linie předsunutých postavení. Bolivijci zahájili 29. července 1932 první ofenzívu, jež měla za cíl ohrožit životně důležité paraguayské zásobovací přístavy Puerto Casado a Concepción na řece Paraguay. Bolivijský I. sbor zaútočil na pevnost Corrales, zatímco II. sbor zaútočil na pevnost Lopez a pevnost Suhin, která se nacházela dále na východ. Corrales i Lopez padly hned první den. Následujícího dne severní sbor zaútočil na pevnost Toledo a přesunul se ke strategicky důležité pevnosti Boquerón, kterou Bolivijci dobyli za soumraku 31. července. II. sbor byl však při svém tažení na Suhin zastaven silnou paraguayskou obrannou linií, která bránila silnici mezi pevnostmi Lopez a Suhin.

---

⁸⁰ CABALLERO (2010): str. 56

Těžce zkoušeným Paraguaycům přinesly nečekanou úlevu nesezónní deště, které proměnily Chaco v bažinu a účinně zastavily bolivijskou ofenzívu. Toto počasí trvalo přibližně měsíc, během něhož se odehrálo jen několik menších lokálních útoků a přestřelek. Paraguay tohoto přerušení plně využila k tomu, aby na ohroženou frontu přispěchala s posilami a dokončila mobilizaci. Generál Ayala nahradil majora Braye ve funkci paraguayského náčelníka generálního štábu a velení paraguayských sil v sektoru Boquerón převzal plukovník Estigarribia. Bolivijské vrchní velení plánovalo obnovit ofenzívu 11. září 1932, přičemž cílem měla být Isla Poy a paraguayský generální štáb v Puerto Casado. Plukovník Estigarribia se však dozvěděl o bolivijském plánu ofenzívy a 9. října zaútočil na pevnost Boquerón dříve, než Bolivijci mohli uskutečnit svou plánovanou ofenzívu.⁸¹

Během několika dní byla silně opevněná pevnost vystavena třem vlnám útoků, ale žádný z nich nebyl úspěšný. I při čtvrtém pokusu se přibližně 15 000 Paraguayců vydalo znovu do útoku, ale po těžkých ztrátách se museli stáhnout. To přinutilo Estigarribiu změnit taktiku z původního stylu frontálních útoků ve velkém počtu na vytvoření menších bojových skupin, které pomocí taktiky lokálního průniku a případné izolace během dvou týdnů nakonec pevnost Boquerón znovu dobyli a Estigarribia byl povýšen na vrchního velitele paraguayské armády. V Bolívii zpráva o vítězství Paraguayců u Boquerónu vyvolala mezi veřejností a vojenskými představiteli velký šok,⁸² zatímco morálka Paraguayců se zvýšila. Z toho důvodu generál Estigarribia zahájil 1. října 1932 mohutnou ofenzívu, v rámci které do 10. října paraguayské jednotky dobyly zpět pevnosti Corrales a Toledo, zatímco u Arce bolivijský II. sbor Paraguayce okamžitě zastavil. Po čtyřech dnech urputných bojů u této pevnosti se paraguayským jednotkám podařilo přerušit v týlu nepřítele silnici spojující Acre s městem Platanillos a Bolivijci, čelící izolaci, ustoupili do 10 mil vzdáleného Alihuati. Pronásledování ze strany paraguayských jednotek však bylo tak rychlé a energické, že se Bolivijci nedokázali přeskupit a Alihuati rovněž padlo do rukou paraguayské armády. Dále na jihu postupoval paraguayský III. sbor a dobyl pevnosti Nanawa a Campo a oblehli pevnost Saavedro⁸³

---

⁸¹ QUESADA, JOWETT (2011): str. 11

⁸² COTE (2013): str. 743

⁸³ QUESADA, JOWETT (2011): str. 12

Ofenziva skončila úspěchem paraguayské armády, která osadila zhruba 15 opevněných pozic, porazila bolivijský II. sbor a oddělila jej od I. sboru. Situace se pro Bolívii ještě více zhoršila, když zimní období dešťů zpomalilo, nebo úplně znemožnilo všechny útočné operace. Dne 13. prosince 1932, kdy deště vrcholily, se Bolivijcům sice podařilo znovu dobýt Platanillos, ale až do března 1933 nebyly podniknuty žádné další akce. Během této vynucené pauzy přijala bolivijská vláda dvě opatření: zřídila třetí armádní sbor a umožnila návrat německého generála Hanse Kundta do funkce vrchního velitele ozbrojených sil, který byl do té doby v exilu vyvolaném následkem revoluce v Bolívii v roce 1930.⁸⁴

Ve snaze odpoutat část paraguayských jednotek od pevnosti Saavedro nařídil generál Kundt 1. března 1933 útok na pevnost Corrales aby tak navázal část paraguayských sil k její obraně. Tento útok donutil Estigarribiu stáhnout paraguayské jednotky z pevnosti Campo Jordan a přesunout je do Corrales. Výsledkem bylo, že bolivijský I. sbor sice dobyl pevnost zpět, ale jeho postup dále na sever selhal a fronta se opět zastavila. První tři ofenzívy války, dvě bolivijské a jedna paraguayská, sice nepřinesly velké územní zisky, ale zejména úspěšná paraguayská ofenzíva posílila morálku paraguayských vojáků. Mezitím, 10. května 1933 Paraguay oficiálně vyhlásila Bolívii válku.⁸⁵ Počátkem prosince Estigarribia soustředil své síly u pevnosti Delgado poblíž řeky Pilcomayo, aby zaútočil na pravé křídlo bolivijského I. sboru. 15. prosince 1933 se jeho síly přesunuly přes bažiny jižně od pevnosti Chanar a zaútočily na pevnost Munoz, což vedlo k odkrytí týlu bolivijské armády. Bolivijské 4. a 9. pěší divize byly odříznuty a nakonec se vzdaly s celkovou ztrátou 10 000 vojáků, divizního dělostřelectva, zásob a munice.

Estigarribiův útok z 15. prosince 1933 byl pro Paraguay významným vojenským úspěchem a kvůli logistickým problémům na bolivijské straně válku téměř ukončil. Bolivijci byli rychle vytlačeni z východního Chaca. V důsledku toho se bolivijské jednotky umístěné v pevnosti Ballivian pod vedením plukovníka Enriqueho Peñaranda Castilla přesunuly na jihovýchod, aby zachránily zbývající bolivijské jednotky. Jejich útok na paraguayskou kolonu u Munozu umožnil bolivijskému II. sboru a zbývajícím dvěma divizím I. sboru ustoupit zpět do pevnosti Ballivian a vyhnout se obklíčení. Za tento úspěch byl Peñaranda povýšen na generála a vystřídal Kundta ve funkci vrchního velitele bolivijské armády.

---

⁸⁴ BIEBER (1994): str. 104

⁸⁵ SPOLEČNOST NÁRODŮ (1933)

V této fázi války činily dosavadní ztráty 30 000 vojáků na bolivijské straně a 15 000 na straně Paraguaye. 20. prosince 1933 přijala Paraguay bolivijský návrh na 18denní příměří, které umožnilo bolivijské armádě přeskupit síly, ustoupit na výhodnější pozice a zkonsolidovat obranu na nové linii u pevnosti Ballivian.⁸⁶

7.4 Bitva o pevnost Ballivian

V prvních měsících roku 1934 vstoupili první paraguayští vojáci na území Chaco Boreal které už nebylo součástí sporné oblasti, ale náleželo Bolívii. Postupně se do západní části Chaco Boreal přesounulo 40 000 paraguayských vojáků, kteří se měli zúčastnit útoku na pevnost Ballivian, jejíž ovládnutí by jim umožnilo kontrolovat celý tok řeky Pilcomayo. Pro Bolívijce představovala poslední bod bolivijské obrany v západním Chaco Boreal a panovalo přesvědčení, že je nedobytná.⁸⁷ Před samotnou pevností byla vytvořena souvislá linie zákopů a opevněných stanovišť, která se táhla od pevnosti Linares na hranicích s Argentinou, přes pevnosti El Condado, Cañadu el Carman a El Carmen. Před tím, než paraguayská armáda dosáhla útočných pozic, bylo třeba zajistit dostatečné zásobování, které by Paraguaye připravilo na mohutnou ofenzivu. Zásoby byly dopravovány po řece Paraguay do přístavů, ze kterých byly následně v konvojích nákladních automobilů převáženy 200 mil na západ k pozicím paraguayské armády. 25. dubna 1934 Estigarribia zahájil mohutné útoky po celé délce obranné linie, které však byly s velkými ztrátami odraženy. Po tomto neúspěchu se pokusil zaútočit na levé křídlo v sektoru u pevnosti El Carmen, avšak ani tento útok nebyl úspěšný a Paraguayci při něm ztratili 5 000 mužů. Kvůli vysokým ztrátám, které frontální útoky na obranné linie kolem Ballivianu způsobovaly, se Estigarribia rozhodl změnit taktiku.⁸⁸ Využil toho, že Peñaranda nechtěl opouštět pozice v Ballivianu a rozhodl se zaútočit na bolivijské pevnosti Picuiba, La Faye a Senator Long v severní části Chaco Boreal, které chránily silnice vedoucí k bolivijským ropným polím v provincii Santa Cruz, která byla součástí regionu Oriente.

---

⁸⁶ FARCAU (1996): str. 169

⁸⁷ JONES (1938): str. 248

⁸⁸ QUESADA, JOWETT (2011): str. 16

Do konce srpna se paraguayským jednotkám v počtu 12 000 mužů pod vedením plukovníka Franca podařilo obsadit všechny klíčové bolivijské pevnosti v oblasti a začaly ohrožovat hlavní komunikace spojující Villa Montes a San Francisco u pevnosti Carandaiti. V reakci na tuto hrozbu vyslal Peñaranda z Ballivianu 12 000 vojáků ze 7. divize I. sboru na obranu Carandaiti, kde se následně mezi oběma armádami strhla bitva. Franco začal ustupovat a cíleně nechal Bolivijce, aby pronásledovali jeho jednotky až k pevnosti Senator Long, díky čemuž bylo všech 12 000 bolivijských vojáků vázáno boji 275 mil od pevnosti Ballivian.

Estigarribiovy jednotky tak nad oslabenými obránci pevnosti získaly početní převahu a začaly připravovat útok na obrannou linii u pevnosti El Carmen. V odpoledních hodinách 14. listopadu I. II. a III. sbor paraguayské armády zaútočily na bolivijské obránce, kteří se nezmohli na větší odpor a do svítání druhého dne se obrana na tomto úseku fronty zhroutila.⁸⁹ Bolivijci ztratili celou 9. a 10. divizi, včetně jejich velitelského štábu a velkého množství zásob a munice. Následně začal I. sbor postupovat jižně k řece Pilcomayo aby odřízl bolivijské jednotky v Ballivianu od únikových tras a 16. listopadu se nacházel několik mil od samotné pevnosti, která po krátkém obléhání padla. Paraguaycům se podařilo vytvořit kapsu která odřízla bolivijské jednotky v jižních sektorech obranné linie od únikových cest do provincie Santa Cruz. Po téměř sedmi měsících od prvního útoku na obranné linie u Ballivianu tak paraguayská armáda pevnost obsadila, přičemž bolivijské ztráty činily 7 000 padlých a 10 000 zajatých oproti přibližně 3 000 padlým a 5 000 zajatým Paraguaycům, kteří navíc ukořistili válečný materiál v přibližné hodnotě 3 000 000 \$.

7.5 Ovládnutí Chaco Boreal paraguayskou armádou

Po pádu Ballivianu měla Paraguay pod kontrolou téměř celé Chaco Boreal s výjimkou malého pásu území na západním okraji, kde Bolívie ovládala území mezi městy Villa Montes a Santa Fe dlouhé přibližně 150 mil o šířce od 30 do 60 mil. Při ústupu z Ballivianu se generál Peñaranda stáhl právě do Villa Montes, kde zřídil vrchní velitelství bolivijské armády, jejíž spojení se zbytkem Bolívie zajišťovala silnice vedoucí do pevnosti San Francisco na řece Parapetí. Estigarribia se po vyhodnocení situace rozhodl zaútočit a přetnout právě tuto silnici a oddělit tak Villa Montes od zbytku bolivijské armády, která se nacházela severněji u bolivijských ropných polí.⁹⁰

---

⁸⁹ FARCAU (1996): str. 197

⁹⁰ QUESADA et. al (2011): str. 18

V této době disponoval Estigarribia přibližně 30 000 vojáky, kteří stáli proti polovičnímu počtu Bolivijců. Díky této početní převaze mohl postupovat po celé délce fronty a eliminovat tak hrozbu lokálních protiútoků na paraguayské jednotky. III. sbor začal postupovat proti proudu Pilcomayo k pevnosti D'Orbigni, zatímco I. sbor mířil k pevnosti Cañada Strongest. II. sboru byly přiděleny rozkazy k přesunu na severní frontu u pevnosti Picuiba, kde se mu podařilo odříznout bolivijskou 7. divizi od zásobování vodou, kvůli čemuž zemřelo přibližně 4000 bolivijských vojáků na následky dehydratace. Zbývající přeživší vojáci se vzdali. Mezitím se paraguayskému oddílu pod vedením plukovníka Franca podařilo překročit hranice Chaco Boreal a dosáhnout provincie Santa Cruz, kde obsadili pevnost Santa Fe. Po obsazení D'Orbigni postupoval III. sbor dále na sever, kde dobyl další pevnosti a 13. prosince se nacházel 30 mil od Villa Montes, kde byl jeho postup zpomalen neustálými protiútoky bolivijského II. sboru. Po pádu Cañady Strongest pokračoval I. sbor dále na sever k pevnosti Carandaiti, kde jej zastavila bolivijská jezdecká divize pod velením plukovníka Rivase dokud nebyla na začátku ledna 1935 donucena ustoupit k Villa Montes, kde zaujala obranné pozice.⁹¹

K 1. lednu 1935, po dvou a půl letech bojů, zajaly paraguayské jednotky na 40 000 bolivijských vojáků a ukořistily válečný materiál v hodnotě kolem 8 000 000 \$. Tyto ztráty dohnaly Bolívii k vyhlášení všobecné mobilizace všech bolivijských mužů ve věku od 31 do 49 let a odvodu domorodých indiánů, aby početní stav bolivijské armády dosáhl velikosti 100 000 mužů. Tento pro Bolívii nepříznivý vývoj války vedl ke svržení generála Salamancy, který po vojenském puči odstoupil ve prospěch viceprezidenta José Luise Tejady.⁹²

15. února se paraguayské armádě podařilo přerušit silnici mezi Villa Montes a San Franciscem, čímž rozdělila bolivijskou armádu na dvě části a obklíčila Villa Montes, na které podnikla rozsáhlý útok. Bolivijci se však bránili tak urputně, že se ani po čtyřech dnech vytrvalých útoků Estigarribiovi nepodařilo prolomit bolivijskou obranu a obléhání Villa Montes se dostalo do patové situace. Proto se 25. února stáhl aby reorganizoval armádu a vypracoval plán nového útoku, který započal 5. dubna, kdy II. sbor paraguayské armády překročil řeku Parapetí a zaútočil na tyl bolivijské armády podél úpatí And, kde se mu podařilo 15. dubna dobýt pevnost Charagua a přilehlá ropná pole, která se však Bolivijcům podařilo o pět dní později znovu získat pod svou kontrolu.⁹³

---

⁹¹ QUESADA et.al (2011): str. 18

⁹² JONES (1938): str. 248

⁹³ FARCAU (1996): str. 221

K poslední větší bitvě války pak došlo 8. června 1935 u pevnosti Ingavi v severní části Chaco Boreal, kde se bolivijská 8. divize pokusila o poslední ofenzivu, i ta však skončila porážkou. V tomto období už byly obě země válkou vyčerpány jak po ekonomické, tak po fyzické a psychické stránce. Proto 12. června 1935 ve 12 hodin mezi sebou obě strany sjednaly příměří. Většina oblasti Chaco Boreal byla pod nadvládou Paraguaye.⁹⁴ Průběh paraguayské ofenzivy a posun frontové linie je znázorněn na Obr. 5 a 6.

---

⁹⁴ BREITHOFF (2020): str. 81

8. Mírová konference v Buenos Aires a územní vyrovnání mezi Bolívií a Paraguayí

Už v dubnu roku 1935 Argentina a Chile společně přizvaly Brazílii, Peru a Spojené státy ke společnému jednání o míru mezi Bolívií a Paraguayí, kdy se oba státy zavázaly, že po dobu mírových rozhovorů ani jedna ze zemí nezíská žádné nové zbraně. Mírová konference, která začala 1. července 1935 pod předsednictvím argentinského ministra zahraničí Saavedry Lamase, od počátku vázla kvůli extrémním a nekompromisním požadavkům jak ze strany Paraguaye tak Bolívie, kdy obě země lpěly na svých stanoviscích aniž by byly schopny dosáhnout dohody. Bolivijská delegace byla odhodlána kompenzovat svou vojenskou porážku diplomatickým vítězstvím v podobě získání přístavu na řece Paraguay a arbitráže, která by jí dala šanci získat zpět i část území, o které přišla ve válce.⁹⁵ Paraguayská delegace zase zůstala pevně přesvědčena, že není možné se vzdát území dobytého její armádou a odmítla požadavky Bolívie na postoupení přístavu na řece Paraguay. Zároveň v počátcích jednání vznesla nárok na část bolivijských ropných polí na úpatí And. Argentina si přála ochránit své rozsáhlé investice v Chaco Boreal a neváhala tak podpořit jakýkoliv mírový návrh, který by Paraguayi přiznal dobyté území. Pokud by totiž Paraguayi připadla i bolivijská naleziště ropy, mohla by Argentina, díky své nadvládě nad paraguayskou ekonomikou, nepřímo kontrolovat její vývoz. Jak Brazílie, tak i Chile se však snažily dosáhnout takového urovnání, které by výrazně nezvýšilo argentinský vliv na kontinentu a zároveň neobnovilo potřebu Bolívie naléhat na západní přístupové cesty k Tichému oceánu. Paraguayskému požadavku tak nevyhověly.⁹⁶

Vzhledem k tomu se řešení územních otázek přesunulo na neurčito a prioritu dostala otázka repatriace a výživy válečných zajatců a demobilizace a obnovení diplomatických styků. 21. ledna 1936 byly obě země vyzvány k obnovení diplomatických styků a 25. srpna byly diplomatické vztahy prohlášeny za obnovené,⁹⁷ přestože ani jedna ze zemí nejmenovala příslušné velvyslance. O úplném obnovení vztahů tak můžeme hovořit až od 26. listopadu 1938, kdy velvyslanci obou zemí současně podali své pověřovací listiny vládám obou znepřátelených států.⁹⁸

---

⁹⁵ RAMÍREZ (1942): str. 97

⁹⁶ MORA et al. (2007): str. 84

⁹⁷ ROUT (1970): str. 114

⁹⁸ RAMÍREZ (1942): str. 185

K demobilizaci armád obou zemí došlo poměrně rychle a bez větších problémů, a to zejména proto, že oba státy byly hospodářsky vyčerpané. Protože Paraguay pociťovala ekonomickou zátěž více než Bolívie, redukovala své armády rychleji. V září 1935 obě armády hlásily, že ve zbrani zůstalo jen asi pět tisíc vojáků. Po ukončení bojů v červnu 1935 Paraguay zajala přibližně 18 000 bolivijských válečných zajatců, zatímco Bolívie hlásila asi 6 000 paraguayských zajatců. Hlavní překážkou pro jejich repatriaci byl požadavek Paraguaye na 3 500 000 argentinských pesos na výživu zajatců v zajetí. Podle mezinárodního práva hradí náklady na válečné zajatce ten stát, který vojáky zajal, avšak paraguayská vláda požadovala, aby si znepřátelené země náklady na vydržování zajatců vzájemně hradily. Zároveň se Paraguay pokusila spojit repatriaci zajatců s právním uznáním vojenské hranice mezi oběma silami v Chaku z června 1935. Mírové konferenci tak hrozilo, že se kvůli těmto nárokům zhroutí, ale Saavedra Lamas zachránil situaci tím, že přiměl Paraguay ke snížení svých požadavků, kdy se spokojila s vyplacením 2 800 000 pesos na výživu zajatých Bolivijců, zatímco Bolívii musela zaplatit 400 000 pesos na výživu svých zajatců. Repatriace nakonec úspěšně skončila v červenci roku 1936.⁹⁹

V roce 1937 však nastala kritická situace ve směřování mírové konference, kdy došlo jak v Paraguayi, tak v Bolívii ke státním převratům, což mělo za následek přeformulování požadavků obou zemí. Zároveň začala zejména Argentina využívat mírovou konferenci k prosazování vlastních zájmů, mezi které například patřila železniční dohoda s Bolívií, podle níž měla Argentina kontrolovat vývoz ropy z bolivijské oblasti Santa Cruz.¹⁰⁰ Tato argentinská snaha o získání vlivu přiměla Brazílii k uzavření vlastní železniční dohody s Bolívií.

Nepřesná formulace o linii příměří z června 1935 navíc začala způsobovat problémy při vyjednávání, jelikož podle ní spadala pod paraguayskou kontrolu i část silnice, která spojovala bolivijské ropné oblasti s Argentinou, které se během války Paraguay zmocnila, přičemž trvala na tom, že zůstane pod její kontrolou i po uzavření příměří. Jelikož osud mírových jednání byl dosud nejistý a obě země chtěly mít v případě obnovení války co nejvýhodnější pozice, začaly v půlce roku 1937 navzdory červnovému protokolu znovu zbrojit. Podle amerického delegáta Spruille Bradena, byli příslušníci bolivijské armády připraveni obnovit válečné akce.¹⁰¹

---

⁹⁹ MORA et.al (2007): str. 86

¹⁰⁰ ROUT (1970): str. 151

¹⁰¹ MORA et. al (2007): str. 87

Ve světle těchto událostí se rozhodl Braden představitelům bolivijského vládního aparátu sdělit, že neústupnost Bolívie při hledání míru by byla považována za nepřátelský čin nejen ze strany Spojených států, ale i ze strany ostatních účastníků konference. Po tomto varování se setkal s tehdejšími bolivijským prezidentem Germánem Buschem se kterým vypracoval neformální dohodu ve které byly vytyčeny takové hranice, které mohla Bolívie přijmout. Busch se zároveň, že podpoří vyslání zahraničních ministrů Bolívie i Paraguaye na mírovou konferenci, až jednání dosáhnou příznivého stavu.¹⁰²

V březnu 1938 odešel Saavedra Lamas z argentinského ministerstva zahraničí a jeho nástupce José María Cantilo se zaměřoval více na mírové řešení než prosazování argentinských zájmů, což vedlo k užší kooperaci všech zúčastněných mediátorských států. Tato kooperace vyústila 21. července 1938 tak konečně bylo dosaženo dohody. Jejím podstatným bodem byl závazek obou zemí postoupit hraniční spor rozhodčí komisi sestávající z prezidentů výše zmíněných šesti mediátorských zemí.¹⁰³

Komise byla zřízena 2. září 1938, necelé tři měsíce po podepsání mírových dohod, a už 10. října předložila rozhodnutí o rozdělení území Chaco Boreal mezi Paraguay a Bolívii, které přisuzovalo Paraguayi téměř veškeré území, které obsadila do června roku 1935.¹⁰⁴

Zajímavé je, že delimitace hranic podle tohoto rozhodnutí zabrala více než 70 let, konečná hraniční smlouva mezi oběma zeměmi, která přesně vymezila hranice, byla Paraguayí a Bolívii podepsána až 27. dubna 2009.¹⁰⁵ Mapa rozdělení území Chaco Boreal podle návrhu rozhodčí komise z roku 1938 je na Obr. 7.

Válka o Chaco Boreal si vyžádala přibližně 40 000 mrtvých paraguayských vojáků, zatímco Bolívie ztratila 50 000¹⁰⁶ až 60 000¹⁰⁷ mužů, přičemž většina těchto ztrát byla způsobena, zejména na straně bolivijské armády, hladem, žízní a tropickými nemocemi. Paraguay v rámci mírových dohod získala území o rozloze přesahující 235 000 km², zatímco Bolívie, která ztratila většinu území v Chaco Boreal, získala v arbitráži přístup k řece Paraguay severně od paraguayského přístavu Bahía Negra, avšak nikdy zde nevznikl pro Bolívii tolik potřebný přístav.

---

¹⁰² MORA et.al (2007): str. 89

¹⁰³ WOOLSEY (1939): str. 127

¹⁰⁴ ROUT (1970): str. 207

¹⁰⁵ QUESADA et. al (2011): str. 22; jde o Závěrečný akt o provádění a plnění Smlouvy o míru, přátelství a hranicích mezi Bolívií a Paraguayí, podepsané dne 21. července 1938, ze dne 27. dubna 2009.

¹⁰⁶ FARCAU (1996): str. 230

¹⁰⁷ COTE (2013): str. 753

9 Závěry

Primární motivací Bolívie pro vstup do války a ovládnutí sporného území Chaco Boreal byla snaha získat přístup k přístavům na řece Paraguay, které by svou kapacitou a umístěním umožňovaly dostatečné spojení s Atlantským oceánem, jenž po prohrané Tichomořské válce představoval pro Bolívii, jejíž ekonomika závisela především na exportu primárních surovin, jediný možný přístup k zámořskému obchodu bez omezení a vysokých poplatků ze strany sousedních států. Paraguay byla ke vstupu do války motivovaná především ekonomickou výnosností Chaca pod svou správou, kterou tvořily výnosy z těžby kebrača, chovu dobytka a provozování zemědělských a pasteveckých kolonií. Zároveň také chránila argentinské zájmy v Chaco Boreal, které tvořily velkou část výnosů z ekonomických aktivit v dané oblasti. Paraguayská ekonomika byla v této době závislá na argentinské a úzké ekonomické spojení mezi těmito dvěma zeměmi vedlo k argentinské podpoře paraguayských válečných aktivit a zabránění přílivu vojenských zásob pro Bolívii přes argentinské hranice.

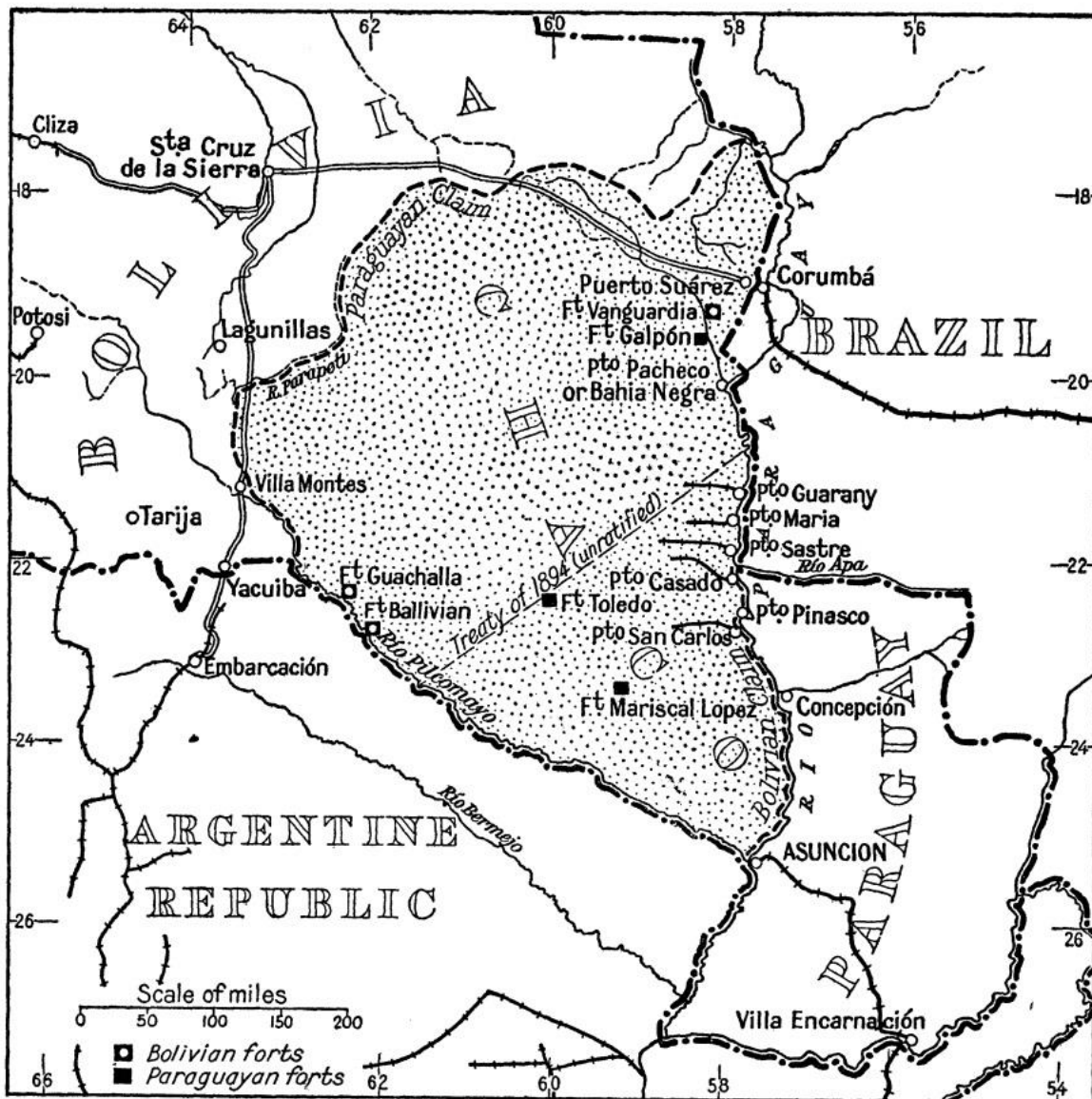
Samotná porážka Bolívie byla způsobena několika faktory, kdy jednou z hlavních příčin bolivijského neúspěchu byla vzdálenost frontové linie od bolivijského zázemí a nedostatečně rozvinutá infrastruktura, která celý logistický proces zásobování jednotek ztěžovala. Kromě toho byla bolivijská armáda jazykově nesourodá, především na úrovni mezi řadovými vojáky tvořenými z velké většiny domorodými indiány a španělsky hovořícími důstojníky. To ztěžovalo dorozumívání mezi jednotkami a operativnost celé armády, která navíc uplatňovala, především pod velením generála Kundta, taktiku frontových útoků na opevněné pozice nepřítele, zatímco Paraguay upřednostňovala mobilní způsob válčení a zaměřovala se na přerušování zásobovacích tras bolivijské armády, čímž snižovala své vlastní bojové ztráty. Velké ztráty způsobovala bolivijské armádě i přírodní povaha válčiště, kdy bolivijské vojáky navyklí na horské klima nebyli, na rozdíl od Paraguayců, aklimatizovaní na boj v tropických oblastech a trpěli sníženou imunitou vůči tropickým nemocem a parazitům. Nakonec i motivace a morálka obou armád byly značně rozdílné. Zatímco Paraguayci byli motivováni ochranou svého území a měli v živé paměti drtivé následky prohrané války s Trojalianci, bolivijské jednotky bojovaly daleko od svých domovů v neznámém prostředí.

Výsledek mírových jednání znamenal, pro Bolívii konečnou ztrátu naděje na získání vlastního přístupu k Atlantskému oceánu a zanechal zemi v politické krizi, která vyústila revolucí v 50. letech, zatímco Paraguay se rozrostla přibližně o 60 % své velikosti z předválečného období. Naplno se v něm ukázaly ambice Argentiny, která chtěla jejich prostřednictvím zvýšit své postavení na jihoamerickém kontinentu, čemuž však společně zabránily Chile s Brazílií.

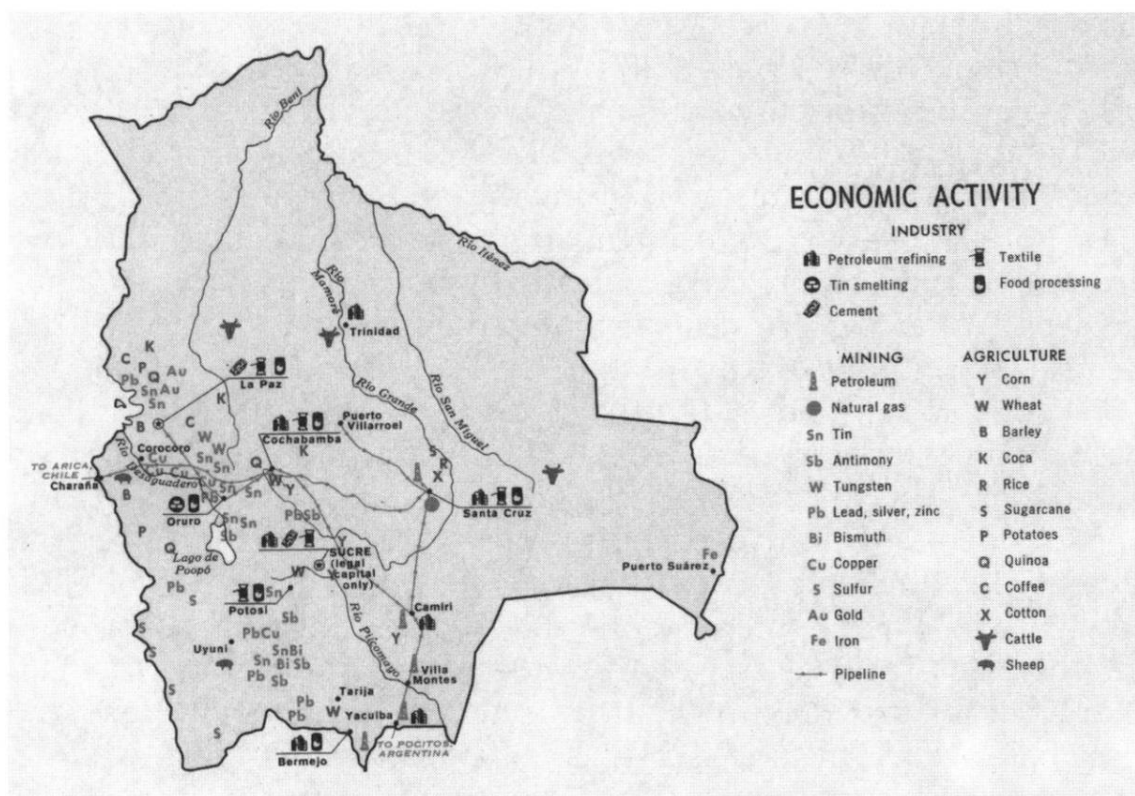
Role ropy v rozpoutání konfliktu a s tím související narativ o intrikách Standard Oil, která měla mít velký podíl na jeho rozpoutání, byly za použití několika zdrojů jak z období krátce po konfliktu, tak i z pozdějších let, vyvráceny, a i s přihlédnutím k nízkým ekonomickým aktivitám Standard Oil v oblasti Oriente nelze tento konflikt označovat jako válku o ropu, přestože přírodní zdroje Chaco Boreal hrály v konfliktu nezanedbatelnou roli zejména na straně Paraguaye. Spory o ropná naleziště se rozhořely až při mírových jednáních, kdy se však oblast sporu zaměřovala na jižní část regionu Oriente v nesporném vlastnictví Bolívie, nikoliv na oblast Chaco Boreal. Je třeba poznamenat, že dodnes nebyly v Chaco Boreal nalezeny žádné významné ropné zásoby.

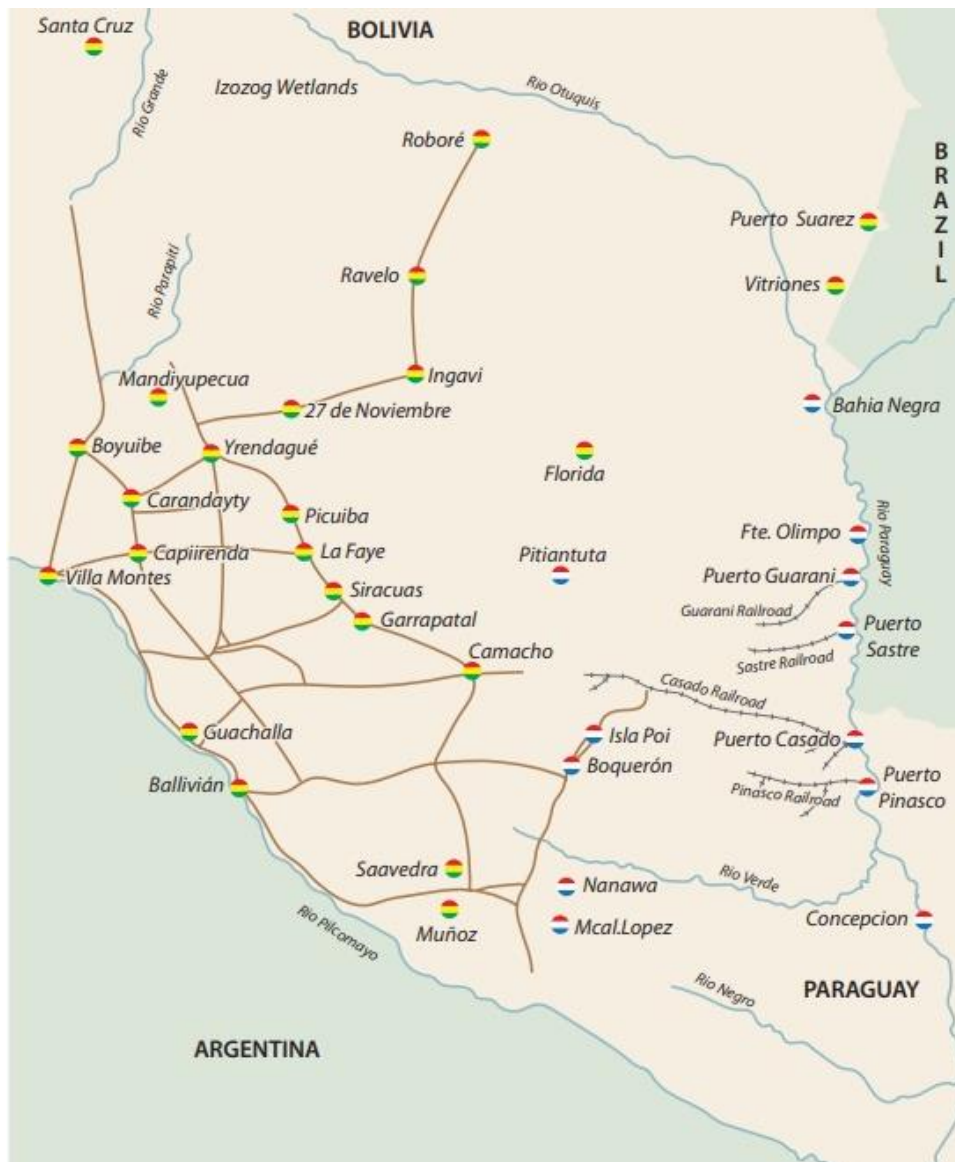
Obr. 1: Mapa oblasti Chaco Boreal s předválečnou hranicí mezi Bolívií a Paraguayí, Cote, 2013

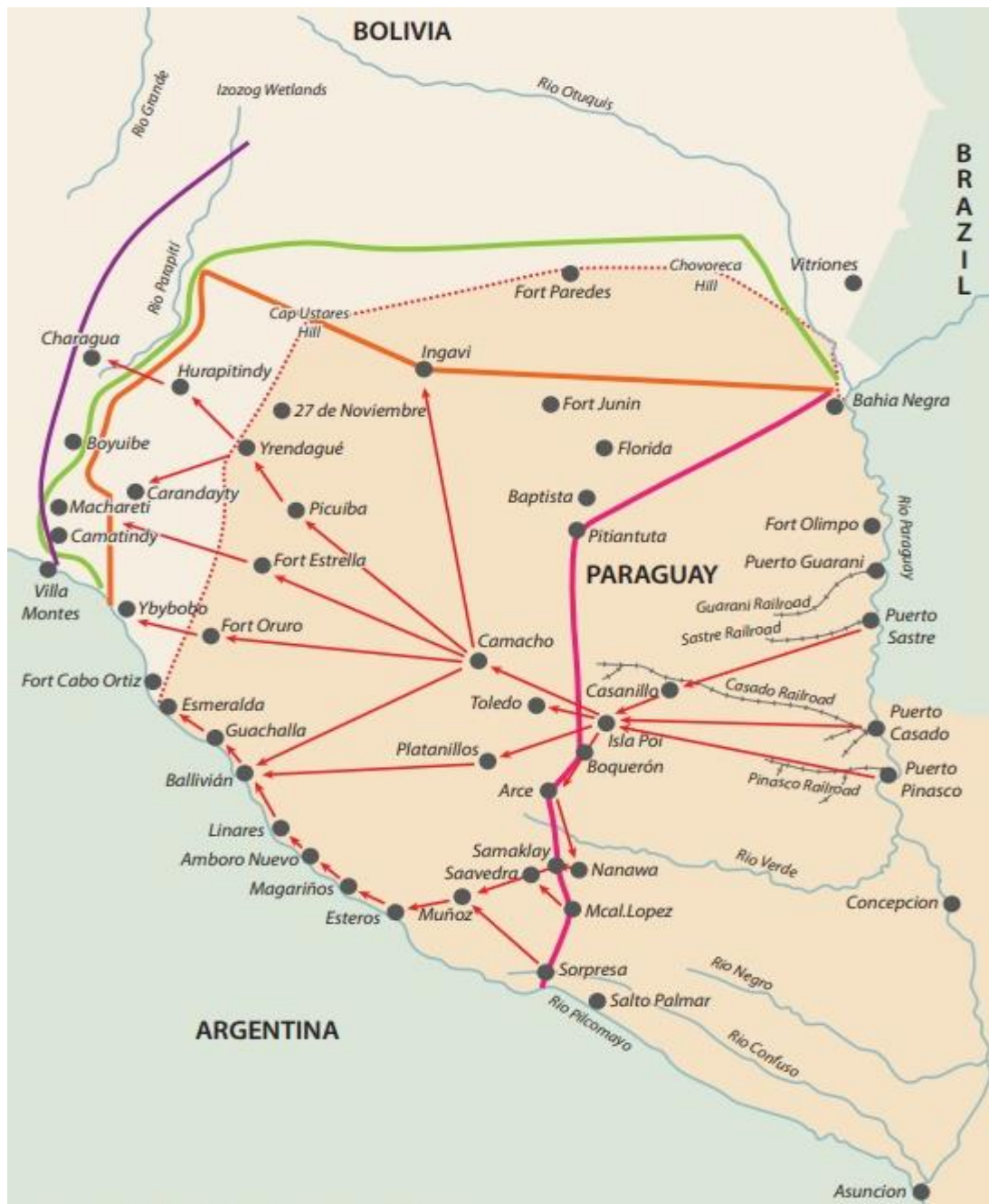
Obr. 2: Mapa sporné oblasti Chaco Boreal znázorněná tečkovanou výplní, Schurz, 1929

Obr. 3: Mapa zobrazující centra průmyslu, zemědělství a pasterectví v jižní části regionu Oriente susedící s Chaco Boreal, Cote, 2013

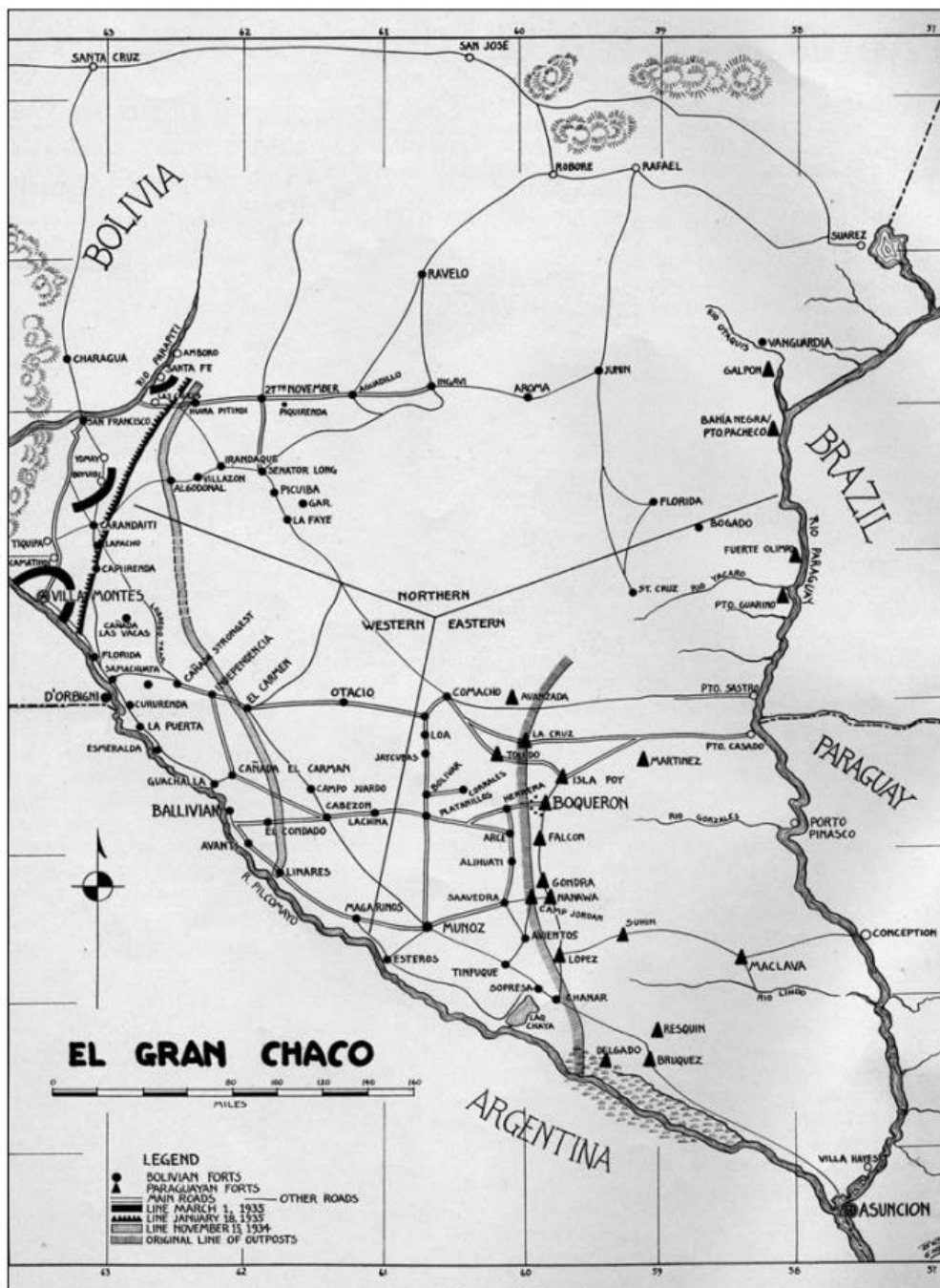

Obr. 4: Mapa oblasti Chaco Boreal se zaznačenými pevnostmi, opevněnými stanovišti a městy, Sapienza, 2018

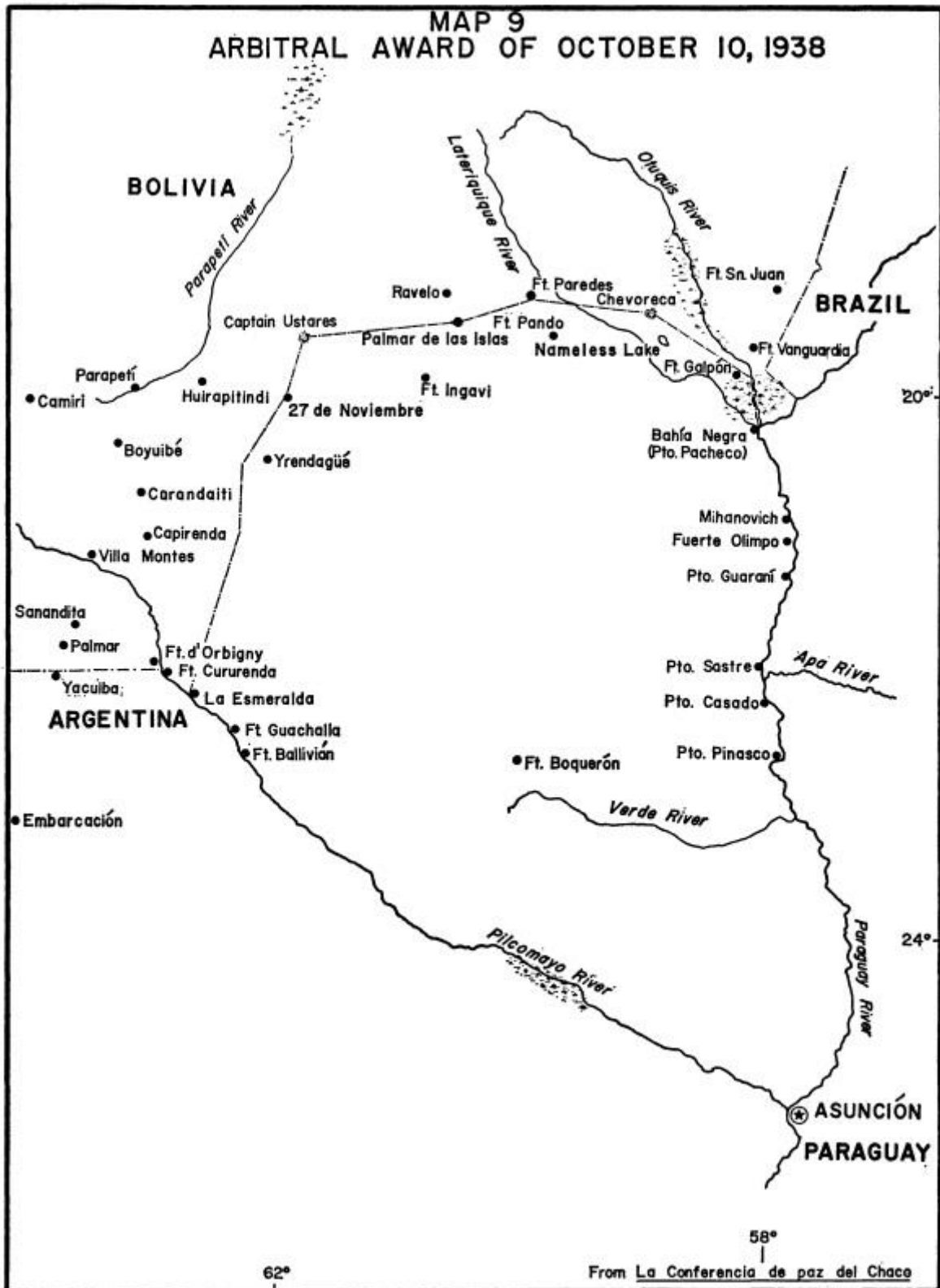
Obr. 5: Mapa znázorňující postup paraguayské armády a posun frontové linie v období mezi lety 1932 a 1935.

Počáteční linie při vypuknutí konfliktu je znázorněna růžově. Oranžovou barvou je pak označena frontová linie na konci války. Fialová znázorňuje nejzazší postup Paraguayské armády při bojích o bolivijská ropná pole. Zelená linie značí demarkační čáru stanovenou dohodou o příměří z 12. června 1935. Přerušovaná linie pak zobrazuje aktuální hranici mezi Bolívií a Paraguayí, Sapienza, 2018

Obr. 6: Mapa Chaco Boreal zobrazující posun frontové linie mezi lety 1932 a 1935. Linka č. 1 zobrazuje stav frontové linie při vypuknutí války. Linka č.2 znázorňuje stav fronty v listopadu 1934 před pádem pevnosti Ballivian. Linka č. 3 zachycuje stav frontové linie z 18. ledna 1935. Linka č. 4 zobrazuje stav frontové linie na počátku března 1935. Černé body zobrazují bolivijské opevnění a černé trojúhelníky označují paraguayské opevnění, Quesada et. al, 2011

Obr. 7: Mapa rozdělení území Chaco Boreal podle rozhodnutí arbitrážní komise z roku 1938, hranice je znázorněna tenkou linkou, Rout, 1970

11 Seznam použité literatury a zdrojů

1. Bieber, L. E. 1994. La politica militar alemana en Bolivia. *Latin American Research Review* 29, 85-106
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2503645.pdf>
2. Breithof, E. 2020. *Conflict, Heritage and World-Making in the Chaco*. London: UCL Press
3. Caballero, G. 2010. *La Guerra del Chaco: Ciudadanía, Estado y Nación en el siglo XX*, Rosario: Prohistoria ediciones
4. Cleven, A. E. 1929. The Dispute Between Bolivia and Paraguay. *Current History* 29, 661-663
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/45333099>
5. Cote, S. 2013. A War for Oil in the Chaco. *Environmental History* 18, 738-758
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24690460>
6. Farcau, B. W. 1996. *The Chaco War: Bolivia and Paraguay, 1932-1935*. Westport: Praeger Publishers
7. Gilderhus, M. T. 2006. The Monroe Doctrine: Meanings and Implications. *Presidential Studies Quarterly* 36, 5-16
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27552742>
8. Hughes, M. 2005. Logistics and the Chaco War: Bolivia versus Paraguay. *The Journal of Military History* 69, 411-437
Dostupné z:
https://www.jstor.org/stable/3397405?searchText=logistics+and+the+chaco+war&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dlogistics%2Band%2Bthe%2Bchaco%2Bwar&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ad890ba104ac6f9340552f674a5a0bd5a

9. Jones, W. K. 1938. Clearing winds Over the Chaco. *World Affairs* 101, 245-249
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20663183>
10. Kain, R. S. 1935. Behind the Chaco War. *Current History* 42, 468-474
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/45337293>
11. Kain, R. S. 1935. Chaco Dispute and the Peace System. *Political Science Quarterly* 50, 321-342
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2143696>
12. Krause, A. E. 1952. *Mennonite Settlement in the Paraguayan Chaco*. University of Chicago
13. Leuchars, Ch. 1956. *To the Bitter End: Paraguay and the War of the Triple Alliance*. London: Greenwood Press
14. Lloyd, M. 1995. The League of Nations and the Settlement of Disputes. *World Affairs* 157, 160-174
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20672432>
15. Mesa, C. 2003. *Presidentes de Bolivia: Entre Urnas y Fusiles*. La Paz: Editorial Mesa Gisbert
16. Mora, F. O., Cooney, J. W. 2007. *Paraguay and the United States: Distant Allies*, Athens: University of Georgia Press
17. de Quesada, A., Jowett, P. 2001. *The Chaco War 1932—35: South America's greatest modern conflict*. Oxford: Osprey Publishing Ltd.
18. Ramírez, I. J. 1942. *La paz del Chaco. Defensa de la línea de hitos*. Buenos Aires: Ferrari Hermanos

19. Ratner, S. R. 1996. Drawing a Better Line: UTI Possidetis and the Borders of New States. *The American Journal of International Law* 90, 590-624
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2203988>
20. Rout, L. B. 1970. *Politics of the Chaco Peace Conference 1935-1939*. Austin: University of Texas Press
21. Sapienza, A. 2018. *The Chaco Air War*. Solihull: Helon & Company Ltd.
22. Schurz, W. L. 1929. The Chaco Dispute between Bolivia and Paraguay. *Foreign Affairs* 7, 650-655
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20028726>
23. White, J. W. 1933. Warfare in the Chaco Jungle. *Current History* 38, 41-46
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/45334284>
24. Woolsey, L. H. 1939. The Settlement of the Chaco Dispute. *The American Journal of International Law* 33, 126-129
Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2190846>

Archivní dokumenty

25. United Nations Library & Archives Geneva. File R3615/1/4053/343 - Bolivia-Paraguay Dispute - Declaration of war by Paraguay. Dostupné z: <https://archives.ungeneva.org/bolivia-paraguay-dispute-declaration-of-war-by-paraguay>

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1: Arbitrážní rozhodnutí z 10. října 1938.....	3
Příloha 2: Smlouva o míru, přátelství a hranicích mezi oběma státy z 21. června 1938.....	9

Příloha 1: arbitrážní rozhodnutí z 10. října 1938

Los delegados plenipotenciarios que suscriben, en representación de los Excmos. Presidentes de las Repúblicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos de América, Perú y Uruguay, autorizados por sus respectivos mandantes con plenos poderes que se agregan como anexos al presente laudo, a saber:

Señor José María Cantilo, Ministro de Relaciones Exteriores de la República Argentina, Embajador doctor Isidoro Ruiz Moreno y Ministro doctor Pablo Santos Muñoz, en representación del Excmo. señor doctor Roberto M. Ortiz, Presidente de la República Argentina;

Embajador doctor José de Paula Rodrigues Alves, en representación del Excmo. señor doctor Getulio Vargas, Presidente de los Estados Unidos del Brasil;

Embajadores doctores Luis Barros Borgoño y Manuel Bianchi, en representación del Excmo. señor doctor Arturo Alessandri, Presidente de la República de Chile;

Embajador señor Spruille Braden, en representación del Excmo. señor Franklin D. Roosevelt, Presidente de los Estados Unidos de América;

Embajador doctor Felipe Barrera Leos y Ministro señor Luis Fernán Cisneros, en representación del Excmo. señor General Oscar R. Benavides, Presidente de la República del Perú;

Embajador señor Eugenio Martínez Thedy, en representación del Excmo. señor General Alfredo Baldomir, Presidente de la República Oriental del Uruguay;

The undersigned plenipotentiary delegates, representing the Presidents of the Republics of Argentina, Brazil, Chile, United States of America, Peru and Uruguay, authorized by their respective executives with full powers which are annexed to the present award, to wit:

José María Cantilo, Minister for Foreign Affairs of the Argentine Republic, Ambassador Dr. Isidoro Ruiz Moreno and Minister Dr. Pablo Santos Muñoz, representing His Excellency Dr. Roberto M. Ortiz, President of the Argentine Republic;

Ambassador Dr. José de Paula Rodrigues Alves, representing His Excellency Dr. Getulio Vargas, President of the United States of Brazil;

Ambassadors Dr. Luis Barros Borgoño and Dr. Manuel Bianchi, representing His Excellency Dr. Arturo Alessandri, President of the Republic of Chile;

Ambassador Spruille Braden, representing His Excellency Franklin D. Roosevelt, President of the United States of America;

Ambassador Dr. Felipe Barrera Leos and Minister Luis Fernán Cisneros, representing His Excellency General Oscar R. Benavides, President of the Republic of Peru;

Ambassador Eugenio Martínez Thedy, representing His Excellency General Alfredo Baldomir, President of the Oriental Republic of Uruguay;

Os delegados plenipotenciarios abaixo assignados, em representação dos Excellentísimos Presidentes da Republica Argentina, do Brasil, do Chile, dos Estados Unidos da America, do Perú e do Uruguay, autorizados pelos seus respectivos mandantes, com plenos poderes que se juntam, como annexos, ao presente laudo, a saber:

Senhor José María Cantilo, Ministro de Relações Exteriores da Republica Argentina, Embaixador Doutor Isidoro Ruiz Moreno e Ministro Doutor Pablo Santos Muñoz, em representação do Excellentíssimo Senhor Doutor Roberto M. Ortiz, Presidente da Republica Argentina;

Embaixador Doutor José de Paula Rodrigues Alves, em representação do Excellentíssimo Senhor Getulio Vargas, Presidente dos Estados Unidos do Brasil;

Embaixadores Doutores Luis Barros Borgoño e Manuel Bianchi, em representação do Excellentíssimo Senhor Doutor Arturo Alessandri, Presidente da Republica do Chile;

Embaixador Senhor Spruille Braden, em representação do Excellentíssimo Senhor Franklin D. Roosevelt, Presidente dos Estados Unidos da America;

Embaixador Doutor Felipe Barrera Leos e Ministro Senhor Luis Fernán Cisneros, em representação do Excellentíssimo Senhor General Oscar R. Benavides, Presidente da Republica do Perú;

Embaixador Senhor Eugenio Martínez Thedy, em representação do Excellentíssimo Senhor General Alfredo Baldomir, Presidente da Republica do Uruguay;

TENIENDO PRESENTE:

Que el Tratado de Paz, Amistad y Límites firmado bajo los auspicios de la Conferencia de Paz, en Buenos Aires el 21 de julio de 1938, por los representantes de Bolivia y Paraguay, ratificado de acuerdo con lo establecido en el artículo 11 del mismo, estipula lo siguiente:

"Artículo 2°. La línea divisoria en el Chaco entre Bolivia y Paraguay (Paraguay y Bolivia) será la que determinen los Excelentísimos Presidentes de las Repúblicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos de América, Perú y Uruguay, en su carácter de árbitros de equidad, quienes, actuando ex aequo et bono, dictarán su fallo arbitral de acuerdo con esta y las siguientes cláusulas:

"a) El laudo arbitral fijará la línea divisoria Norte en el Chaco, en la zona comprendida entre la línea de la Conferencia de Paz, presentada el día 27 de mayo de 1938, y la línea de la contrapropuesta paraguaya, presentada a la consideración de la Conferencia de Paz el día 24 de junio de 1938, desde el meridiano de Fortín 27 de Noviembre, es decir, aproximadamente meridiano 61° 55' Oeste de Greenwich hasta el límite Este de la zona, con exclusión del litoral sobre el río Paraguay al Sur de la desembocadura del río Otúquis o Negro;

"b) El laudo arbitral fijará igualmente la línea divisoria occidental en el Chaco, entre el río Pilcomayo y la intersección del meridiano de Fortín 27 de Noviembre, es decir, aproximadamente 61° 55' Oeste de Greenwich con la línea del laudo por el lado Norte, a que se refiere

CONSIDERING:

That the Treaty of Peace, Friendship and Boundaries signed under the auspices of the Peace Conference in Buenos Aires, on July 21, 1938 by the representatives of Bolivia and Paraguay, ratified in accordance with Article Eleven, provides as follows:

"Article Two. The dividing line in the Chaco between Bolivia and Paraguay (Paraguay and Bolivia) will be that determined by the Presidents of the Republics of Argentina, Chile, United States of America, United States of Brazil, Peru and Uruguay in their capacity as arbitrators in equity, who acting ex aequo et bono will give their arbitral award in accordance with this and the following clauses:

"A. The arbitral award will fix the northern dividing line in the Chaco in the zone comprised between the line of the Peace Conference presented May 27, 1938 and the line of the Paraguayan counter-proposal presented to the consideration of the Peace Conference June 24, 1938, from the meridian of Fort 27 of November i.e. approximately meridian 61° 55' west of Greenwich to the eastern limit of the zone, excluding the littoral on the Paraguay River south of the mouth of the River Otúquis or Negro.

"B. The arbitral award will likewise fix the western dividing line in the Chaco between the Pilcomayo River and the intersection of the meridian of Fort 27 of November, i.e., approximately 61° 55' west of Greenwich with the line of the award in the north re-

TENDO PRESENTE:

Que o Tratado de Paz Amizade e Limites firmado sob os auspícios da Conferencia de Paz, em Buenos Aires, a 21 de Julho de 1938, pelos representantes da Bolivia e Paraguay ratificado de acordo com o estabelecido no artigo 11 do mesmo, estipula o seguinte:

"Artigo 2°. A linha divisoria no Chaco entre a Bolivia e o Paraguay (Paraguay e Bolivia) será a que determinem os Excelentísimos Presidentes das Repúblicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos da America, Perú e Uruguay, seu caracter de arbitros de equidade, os quaes, a tuando ex aequo et bono, dictarão a sua sentença arbitral de acordo com esta e as seguintes clausulas

"a) O laudo arbitral fixará a linha divisoria Norte no Chaco, na zona comprendida entre a linha Conferencia de Paz, apresentada no dia 27 de Maio de 1938, e a linha da contra-proposta paraguaya, apresentada a consideração da Conferencia de Paz no dia 24 de Junho de 1938, desde o meridiano de Fortim 27 de Noviembre, isto é, aproximadamente o meridiano de 61° 55' Oeste de Greenwich até o limite Este da zona, com exclusão do litoral sobre o rio Paraguay ao sul da desembocadura do rio Otúquis ou Negro;

"b) O laudo arbitral fixará igualmente a linha divisoria occidental no Chaco, entre o rio Pilcomayo e a intersecção do meridiano de Fortim 27 de Noviembre, isto é, aproximadamente 61° 55' Oeste de Greenwich com a linha

"c) Dicha línea no irá en el río Pilcomayo más al Este de Pozo Hondo, ni al Oeste más allá de cualquier punto de la línea que, arrancando de D'Orbigny, fué señalada por la Comisión Militar Neutral como intermedia de las posiciones máximas alcanzadas por los ejércitos beligerantes al suspenderse los fuegos el 14 de junio de 1935.

"Artículo 3°. Los árbitros se pronunciarán oídas las Partes y según su leal saber y entender, teniendo en cuenta, la experiencia acumulada por la Conferencia de Paz y los dictámenes de los asesores militares de dicha entidad.

"Los seis Presidentes de las Repúblicas citadas en el artículo 2°. , quedan facultados para expedir el laudo directamente o por medio de delegados plenipotenciarios."

Y CONSIDERANDO:

Que solicitados los seis Presidentes de las Repúblicas mediadoras por los Gobiernos de Paraguay y Bolivia para que aceptaran actuar en calidad de árbitros, expresaron su aceptación y, haciendo uso del derecho que les confiere el artículo 3°. del referido Tratado de Paz, Amistad y Límites, delegaron sus funciones de árbitros en los plenipotenciarios arriba mencionados;

Que, por el artículo 3°. del Tratado de Paz, Amistad y Límites ya referido, Bolivia y Paraguay han estatuido que el laudo será de equidad, debiendo actuar los árbitros ex aequo et bono;

"C. The said line will not go on the Pilcomayo River more to the east than Pozo Hondo, nor to the west further than any point on the line which, starting from D'Orbigny, was fixed by the Neutral Military Commission as intermediary between the maximum positions reached by the belligerent armies at the suspension of fire on June 14, 1935.

"Article Three. The arbitrators will pronounce, having heard the parties and according to their loyal knowledge and understanding taking into consideration the experience accumulated by the Peace Conference and the advice of the Military Advisers to that organization.

"The six Presidents of the republics mentioned in Article Two have the faculty of giving the award directly or by means of plenipotentiary delegates."

AND WHEREAS:

The six Presidents of the Mediatory Powers having been requested by the Governments of Paraguay and Bolivia to act as arbitrators, have accepted, and using the right conferred upon them by Article Three of the above referred to Treaty of Peace, Friendship and Boundaries, have delegated their functions as arbitrators to the plenipotentiaries above mentioned;

By Article Two of the Treaty of Peace, Friendship and Boundaries above referred to, Bolivia and Paraguay have established that the award shall be one of equity, the arbitrators to act ex aequo et bono;

"c) A referida linha não irá no rio Pilcomayo mais a Este de Pozo Hondo nem mais a Oeste de qualquer ponto da linha que, partindo de D'Orbigny, foi assinalada pela Comissão Militar Neutra como intermedia das posições máximas alcançadas pelos exercitos beligerantes ao suspenderse os fogos a 14 de Junho de 1935.

"Artigo 3°. Os árbitros se pronunciarão ouvidas as Partes e segundo o seu leal saber e entender, tendo em conta, a experiência acumulada pela Conferência de Paz e os dictames dos assessores militares da dita entidade.

"Os seis Presidentes das citadas Republicas no artigo 2°. , ficam facultados a expedir o laudo directamente ou por meio de delegados plenipotenciarios."

E CONSIDERANDO:

Que, solicitados os seis Presidentes das Repúblicas mediadoras pelos governos do Paraguay e da Bolivia para que aceitassem actuar na qualidade de árbitros, expressaram a sua aceitação e, usando do direito que lhes confere o artigo 3°. do referido Tratado de Paz, Amistade e Limites, delegaram as suas funções de árbitros nos plenipotenciarios acima mencionados;

Que, pelo artigo 3°. do Tratado de Paz, Amistade e Limites já referido, a Bolivia e o Paraguay estatuiram que o laudo será de equidade, devendo actuar os árbitros ex aequo et bono;

Que las Partes, de acuerdo con lo establecido en el artículo 3°. de dicho Tratado, han sido oídas en audiencia especial, en la cual presentaron sendos alegatos, acompañados de abundante documentación;

Que una Comisión Militar Asesora ha efectuado en las zonas determinadas por el Tratado del 21 de julio de 1938, el relevamiento aerofotográfico y el reconocimiento del terreno, y ha presentado el informe correspondiente;

Que, además, los árbitros han tenido en cuenta los antecedentes acumulados por la Conferencia de Paz así como las necesidades de las Partes en cuanto a su mutua seguridad y exigencias geográficas y económicas;

Que el examen de esos antecedentes y los dictámenes de los asesores militares han llevado a los árbitros al convencimiento de que, dentro de las zonas sometidas al arbitraje, la línea que a continuación se determina, es equitativa;

POR TANTO:

Los delegados plenipotenciarios que suscriben, actuando en nombre de los Presidentes de las Repúblicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos de América, Perú y Uruguay expiden por unanimidad el siguiente

F A L L O :

La línea divisoria en el Chaco, entre las Repúblicas de Bolivia y Paraguay, es la siguiente:

The Parties in accordance with the provisions of Article Three of the said Treaty have been heard in special audience in which they each presented briefs accompanied by abundant documentation;

An Advisory Military Commission has made an aerial photographic survey and an inspection of the terrain in the zones determined by the Treaty of July 21, 1938, and has presented the corresponding report;

Moreover the arbitrators have taken into account the antecedents accumulated by the Peace Conference as well as the needs of the Parties with regard to their mutual security and geographic and economic necessities;

The examination of these antecedents and the findings of the military advisers have convinced the arbitrators that within the zones submitted to arbitration the line described below is equitable;

THEREFORE:

The undersigned plenipotentiary delegates, acting in the name of the Presidents of the Republics of Argentina, Brazil, Chile, United States of America, Peru and Uruguay, by unanimity make the following

A W A R D :

The dividing line in the Chaco between the Republics of Bolivia and Paraguay is the following:

Que, as Partes, de acordo com o estabelecido no artigo 3°. do dito Tratado, foram ouvidas em audiência especial, na qual apresentaram as suas alegações, acompanhadas de abundante documentação;

Que, uma Comissão Militar Assessora efectuou nas zonas determinadas pelo Tratado de 21 de Julho de 1938, o levantamento aero-fotográfico e o reconhecimento do terreno, e apresentou o seu correspondente relatório;

Que, além disso, os árbitros tiveram em conta os antecedentes acumulados pela Conferência de Paz e bem assim as necessidades das Partes no que se refere a sua mutua segurança e exigências geográficas e económicas;

Que, o exame desses antecedentes e os dictames dos assessores militares levaram os árbitros a convicção de que, dentro das zonas submetidas a arbitragem, a linha que a continuación se determina é equitativa;

POR TANTO:

Os delegados plenipotenciarios abaixo assinados, agindo em nome dos Presidentes das Republicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos de America, Perú e Uruguay expedem por unanimidade a seguinte

S E N T E N Ç A :

A linha divisoria no Chaco, entre as Republicas da Bolivia e do Paraguay, é a seguinte:

En la zona Norte la línea partirá de la intersección del Meridiano 61° 56' 57" Oeste de Greenwich y el paralelo 20° 05' 01" de latitud Sur (27 de Noviembre o Gabino Mendoza) para seguir en línea recta al punto más alto del Cerro Capitán Ustares; de allí seguirá en línea recta hasta la intersección del camino Ravelo-Ingavi con el linde Sur de la Cañada del Palmer de las Islas; desde este punto, también en línea recta, a la intersección del Meridiano de Fortín Paredes con el paralelo de Fortín Ravelo; de allí en línea recta, al punto más alto del Cerro Chovoreca; de allí bajará en línea recta hasta encontrar el Cerrito Jara; de allí igualmente en línea recta, hasta la intersección del paralelo 19° 49' 40" de latitud Sur con el río Negro u Otuquis y siguiendo por el thalweg de dicho río terminará en la desembocadura del mismo en el río Paraguay, a los 20° 09' 58" de latitud Sur y 58° 10' 12",9 Oeste de Greenwich.

En la zona Oeste la línea partirá de la intersección del Meridiano 61° 56' 57" Oeste de Greenwich y el paralelo 20° 05' 01" de latitud Sur (27 de Noviembre o Gabino Mendoza) y bajará en línea recta en dirección S.S.O. hasta encontrar el punto llamado Villazón a 15 kilómetros al S.O. de Yrendagüe; de ahí en línea recta, hacia el Sur hasta encontrar el camino que va de Estrella a Capirenda (Capitán Carreras Sagüer), a 10 kilómetros al Oeste de Estrella; de ahí seguirá en línea recta hasta terminar en el thalweg del río Pilcomayo a los 62° 37' 19" de longitud Oeste de Greenwich.

In the northern zone the line will go from the intersection of meridian 61°56'57" west of Greenwich and parallel 20°05'01" latitude south (27 of November or Gabino Mendoza) to continue in a straight line to the highest point of Cerro Capitan Ustares; thence in a straight line to the intersection of the Ravelo Ingavi road with the southern limit of the Cañada del Palmer de las Islas; from this point, also in a straight line, to the intersection of the meridian of Fort Paredes with the parallel of Fort Ravelo; thence in a straight line to the highest point of Cerro Chovoreca; thence it will descend in a straight line to Cerrito Jara; thence also in a straight line to the intersection of parallel 19°49'40" latitude south with the Río Negro or Otuquis and following the thalweg of the said river will end at the mouth of the same in the Paraguay river at 20°09'58" latitude south and 58°10'12.9" west of Greenwich.

In the western zone the line will go from the intersection of Meridian 61°56'57" west of Greenwich and parallel 20°05'01" latitude south (27 of November or Gabino Mendoza) and will descend in a straight line in a south southwesterly direction to the place called Villazón, 15 kilometers southwest of Yrendagüe; thence in a straight line southward to intercept the road from Estrella to Capirenda (Captain Carreras Sagüer) at a point 10 kilometers west of Estrella; thence in a straight line to end in the thalweg of the Pilcomayo river at 62°37'19" longitude west of Greenwich.

Na zona Norte a linha partirá da intersecção do Meridiano 61°56'57" Oeste de Greenwich e o paralelo de 20°05'01" de latitude Sul (27 de Noviembre ou Gabino Mendoza) para seguir em linha recta ao ponto mais alto do Cerro Capitán Ustares; daí seguirá em linha recta até a intersecção do caminho Ravelo-Ingavi com o limite Sul da Cañada del Palmer de las Islas; desde este ponto, também em linha recta, a intersecção do Meridiano de Fortin Paredes com o paralelo de Fortin Ravelo; daí em linha recta ao ponto mais alto do Cerro Chovoreca; daí baixará em linha recta até encontrar Cerrito Jara; daí, igualmente em linha recta, até a intersecção do paralelo 19° 49'40" de latitude Sul com o rio Negro ou Otuquis e pelo thalweg do dito rio terminará na desembocadura do mesmo no rio Paraguay aos 20° 09' 58" de latitud Sul, e 58° 10' 12",9 Oeste de Greenwich

Na zona Oeste a linha partirá da intersecção do Meridiano 61°56'57" Oeste de Greenwich e o paralelo 20° 05' 01" de latitude Sul (27 de Noviembre ou Gabino Mendoza) e baixará em linha recta na direção S.S.O. até encontrar o ponto chamado Villazón a 15 quilômetros a S.O. de Yrendagüe; daí em linha recta em direção ao Sul até encontrar o caminho que vai de Estrella a Capirenda (Capitán Carreras Sagüer) a 10 quilômetros ao Oeste de Estrella; daí seguirá em linha recta até terminar no thalweg do rio Pilcomayo aos 62° 37' 19" de longitude Oeste de Greenwich.

Dado en Buenos Aires, a los diez días del mes de octubre de mil novecientos treinta y ocho, en tres ejemplares redactados en español, inglés y portugués, debiendo ser fe en caso de duda el texto español.

Given in Buenos Aires, the tenth day of October, nineteen hundred and thirty eight, in three copies drafted in Spanish, English and Portuguese, the Spanish text controlling in case of doubt.

Dado em Buenos Aires, aos dez dias do mez de Outubro de mil novecentos e trinta e oito, em tres exemplares em espanhol, ingles e portuguez, devendo fazer fe, em caso de duvida, o texto espanhol.

Jos. Usanduch

Jos. Amador

Jos. Fabry

Manuel Bianchi

Spence Bader

W. Paruch

Ricardo

Eugenio Martinez

J. Ruiz Moreno

Walter

Příloha 2: smlouva o míru, přátelství a hranicích mezi oběma státy z 21. června 1938

TRATADO DE PAZ, AMISTAD Y LÍMITES ENTRE LAS
REPÚBLICAS DE PARAGUAY Y BOLIVIA

Las Repúblicas de Paraguay y Bolivia, con el propósito de consolidar definitivamente la paz y poner término a los diferendos que dieron origen al conflicto armado del Chaco; inspiradas en el deseo de prevenir futuros desacuerdos; teniendo presente que entre Estados que forman la comunidad americana, existen vínculos históricos fraternales que no deben desaparecer por divergencias o sucesos que deben ser considerados y solucionados con espíritu de recíproca comprensión y buena voluntad; en ejecución del compromiso de concertar la paz definitiva, que ambas Repúblicas asumieron en el Protocolo de Paz de 12 de junio de 1935 y en el Acta Protocolizada de 21 de enero de 1936; representadas:

la República del Paraguay por S. E. el doctor Cecilio Báez, Ministro de Relaciones Exteriores, S. E. el General de Ejército don José Félix Estigarribia, Presidente de la Delegación de ese país ante la Conferencia de Paz y los Delegados Sus Excelencias doctores Luis A. Riart y Efraím Cardozo,

y la República de Bolivia por S. E. el doctor Eduardo Diez de Medina, Ministro de Relaciones Exteriores, y S. E. el doctor Enrique Finot, Presidente de la Delegación de ese país ante la Conferencia de Paz,

presentes en Buenos Aires y debidamente autorizados por sus Gobiernos, han convenido en suscribir, bajo los auspicios y la garantía moral de los seis Gobiernos Mediadores, el siguiente Tratado Definitivo de Paz, Amistad y Límites:

ARTÍCULO 1°. Queda restablecida la paz entre las Repúblicas de Paraguay y Bolivia.

ARTÍCULO 2°. La línea divisoria en el Chaco entre Paraguay y Bolivia será la que determinen los Excmos. Presidentes de las Repúblicas Argentina, Brasil, Chile, Estados Unidos de América, Perú y Uruguay, en su carácter de árbitros de equidad, quienes, actuando *ex aequo et bono*, dictarán su fallo arbitral de acuerdo con esta y las siguientes cláusulas:

a) El laudo arbitral fijará la línea divisoria Norte en el Chaco, en la zona comprendida entre la línea de la Conferencia de Paz, presentada el día 27 de mayo de 1938, y la línea de

la contrapropuesta paraguaya, presentada a la consideración de la Conferencia de Paz el día 24 de junio de 1938, desde el meridiano de Fortín 27 de Noviembre, es decir, aproximadamente meridiano 61° 55' Oeste de Greenwich hasta el límite Este de la zona, con exclusión del litoral sobre el río Paraguay al Sur de la desembocadura del río Otuquis o Negro;

b) El laudo arbitral fijará igualmente la línea divisoria Occidental en el Chaco, entre el río Pilcomayo y la intersección del meridiano de Fortín 27 de Noviembre, es decir, aproximadamente 61° 55' Oeste de Greenwich con la línea del laudo por el lado Norte, a que se refiere el anterior acápite;

c) Dicha línea no irá en el río Pilcomayo más al Este de Pozo Hondo, ni al Oeste más allá de cualquier punto de la línea que, arrancando de D'Orbigny, fué señalada por la Comisión Militar Neutral como intermedia de las posiciones máximas alcanzadas por los ejércitos beligerantes al suspenderse los fuegos el 14 de junio de 1935.

ARTÍCULO 3°. Los árbitros se pronunciarán oídas las Partes y según su leal saber y entender, teniendo en cuenta la experiencia acumulada por la Conferencia de Paz y los dictámenes de los asesores militares de dicha entidad.

Los seis Presidentes de las Repúblicas citadas en el artículo 2°, quedan facultados para expedir el laudo directamente o por medio de delegados plenipotenciarios.

ARTÍCULO 4°. El laudo arbitral será expedido por los árbitros en el plazo máximo de dos meses, contados a partir de la ratificación del presente Tratado, obtenida en la oportunidad y forma estipuladas en el artículo 11°.

ARTÍCULO 5°. Expedido el laudo y notificado a las Partes, éstas nombrarán inmediatamente una Comisión Mixta, compuesta de cinco miembros nombrados, dos por cada parte, y el quinto designado de común acuerdo por los seis Gobiernos Mediadores, a fin de aplicar sobre el terreno y amojonar la línea divisoria trazada por el laudo arbitral.

ARTÍCULO 6°. Dentro de los treinta días de expedido el laudo, los Gobiernos de Paraguay y Bolivia procederán a acreditar sus respectivos representantes diplomáticos en La Paz y Asunción y dentro de los noventa días, cumplirán el laudo en lo principal bajo la vigilancia de la Conferencia de Paz, a quien las Partes reconocen la facultad de resolver en definitiva las cuestiones prácticas que puedan presentarse con tal motivo.

ARTÍCULO 7°. La República del Paraguay garantiza el más amplio libre tránsito por su territorio, y especialmente por la zona de Puerto Casado, de las mercaderías que lleguen del exterior con destino a Bolivia, y de los productos que salgan de Bolivia para ser embarcados al exterior por dicha zona de Puerto Casado; con derecho para Bolivia de instalar sus agencias aduaneras y construir depósitos y almacenes en la zona de dicho puerto.

La reglamentación de este artículo será objeto de una convención comercial posterior entre los Gobiernos de ambas Repúblicas.

ARTÍCULO 8°. Ejecutado el laudo arbitral mediante la aplicación y amojonamiento de la línea divisoria, los Gobiernos de Paraguay y Bolivia negociarán directamente, de Gobierno a Gobierno, las demás convenciones económicas y comerciales que tengan por conveniente, para desarrollar sus intereses recíprocos.

ARTÍCULO 9°. Las Repúblicas de Paraguay y Bolivia renuncian, recíprocamente, a toda acción y reclamación derivadas de las responsabilidades de la guerra.

ARTÍCULO 10°. Las Repúblicas de Paraguay y Bolivia, renovando el compromiso de no agresión estipulado en el Protocolo de 12 de junio de 1935, se obligan solemnemente, a no hacerse la guerra, ni a emplear, directa o indirectamente, la fuerza como medio de solución de cualquier diferendo actual o futuro.

Si en cualquiera eventualidad no llegaran a resolverlos por negociaciones diplomáticas directas, se obligan desde ahora, a recurrir a los procedimientos conciliatorios y arbitrales que ofrece el Derecho Internacional, y especialmente, las convenciones y pactos americanos.

ARTÍCULO 11°. El presente Tratado será ratificado por un plebiscito nacional en el Paraguay y por la Convención Nacional Constituyente de Bolivia; en ambos casos, la ratificación deberá producirse en el término de veinte días contados a partir de la fecha de subscripción de este Tratado. El canje de ratificaciones se efectuará en el más breve plazo ante la Conferencia de Paz.

ARTÍCULO 12°. Las Partes declaran que en caso de que no fuese obtenida la ratificación a que se refiere el artículo anterior, el texto y contenido de este Tratado no pueden ser invocados para fundar sobre ellos alegatos, ni pruebas en ulteriores instancias, o procedimientos de Arbitraje o Justicia Internacional.

En fe de lo cual, los representantes de Paraguay y Bolivia, juntamente con los delegados plenipotenciarios que representan a los países mediadores en la Conferencia de Paz, firman y sellan el presente Tratado en tres ejemplares, en Buenos Aires a los veintiún días del mes de julio del año mil novecientos treinta y ocho.

Diego de los Rios
Cecilio Rios

Manoel de Barros
M. Rios

Manoel de Barros
Luís Rios

Manoel de Barros
Manoel de Barros
Manoel de Barros

Manoel de Barros
Manoel de Barros
Manoel de Barros

Manoel de Barros
Eugenio Martínez

Manoel de Barros

